

A SZEREMLEI REFORMÁTUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE

lelkipásztorai életének és munkájának tükrében

TARTALOM

Akikről csak egy–két adatot tudunk 1629-1744

[Jakabfalvy Imre 1629–1632](#)

[Decsi István 1652](#)

[Pathai János 1683-1703](#)

[Földvály Mihály 1713](#)

Akikről az anyakönyvek beszélnek 1744-1773

[Berényi István 1744-1753](#)

[Peleskei János 1753-1762](#)

[Horváth Ferenc 1762-1770](#)

[Regétzi István 1770-1773](#)

Akik építettek 1773-1803

[Vetsei István 1773-1779](#)

[Zelizi János 1779-1785](#)

[Tóth Sándor 1785-1798](#)

[Kozmai Sámuel 1798-1803](#)

Akik csak rövid ideig szolgáltak 1803-1807

[Szalai István 1803-1804](#)

[Sipos József 1804-1805](#)

[Komáromi József 1805-1807](#)

Akik egy életen át szolgáltak 1807-1948

[Páli István 1807-1824](#)

[Bede Sámuel 1825-1863](#)

[Ádám József 1863-1912](#)

[Tóth Bálint 1913-1948](#)

A legújabb kor 1948-1974

[dr. Balogh László 1948-1955](#)

[Balogh Lajos 1955-1974](#)

[Balogh Dániel 1974-1978](#)

[Ablonczy Gábor 1978-](#)

SZEREMLE

Szeremle Bács-Kiskun megyében, Bajától Délnyugatra – tőle légvonalban mintegy 5 kilométerre – a Sugovica nevű Duna-ág mellett fekszik. A község némely helyén végzett ásatások és leletek azt bizonyítják, hogy valóban “ősidők” óta, de legalább is a bronzkor óta emberi településül szolgált. A BOROVSKY SAMU szerkesztette Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye c. mű 177. oldalán ezt olvashajuk:

“...A nagyobb urnatemetőkben, mint Budakeszin és Vatán fellép a mészbetétes díszítés bronzkori fejlettebb formája, melynek szép mészbetétes díszítésével oly jellemző képviselője a szeremlei urnatemető. ...A szeremlei urnák kétszer öblösített testükkel, kihajló széles peremükkel itáliai, jelesen villanovai formákhoz állanak közel; de még teljes szigorú kronológiai támpontok híján, nem tekinthető eldöntöttnek, hogy nem önálló fejlemények-e, amelyek talán inkább a korábbiaknak tartott Cseh-országi és lausitzi kétszer öblösített edényekkel függenek össze. Sőt vannak hazai szerzők, akik közvetlenül a kőkorszaki emlékek után sorakoztatják ezeket; de az újabb adatok nem támogatják azt a szeremlei észleletet, hogy az edények zsugorított vázokat kísérték volna, s díszítési módjuk a kifejlett bronzkor emlékeihez fűzi őket.”

Hogy a régészek mennyire értékesnek és jellegzeteseknek tartják a szeremlei leleteket, bizonyítja, hogy külön néven is nevezik őket, s mint "Szeremlei Csoportot" emlegetik. Lásd: BÁNDI GÁBOR és KOVÁCS TIBOR jelentését "A bronzkori Szeremle Csoport történelmi kapcsolatairól". /Acta Arch. Academica Scientiarum Hungaricae, Tom, XXII, 1970./ Nem célunk sem a tanulmány ismertetése, sem ennek a régi Szeremlének utánanézési, – mostan csak a magyarság letelepedése utáni idők érdekelnek. Legrégibb emlékünknél, illetve adatunk a községről, hogy I. László király a bátai apátságnak adományozta 1093-ban, s utóbb egy I. László nevére hamisított oklevélben határait leírják. A határ-leírás nem maradt ránk, de az 1393-i és 1411. évi reambulálás alkalmából az apát ennek alapján nevezi meg az alábbi határpontokat.

Mindezt GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című munkájának 729. oldalán írja meg.

A GROSSSCHMIDT GÁBOR szerkesztette Bács-Bodrog vármegyei Tört. Társulat évkönyvének II. évf. IV-VI. füzeteiben azt olvashatjuk, hogy Szeremle ősrégi település, mely Bodrog vármegyéhez tartozott és a Botond törzs tulajdona volt. A háborúk következtében meggyérült lakosság 1120 körül besenyőkkel olvadt össze. IVÁNYI: Bácsbodrog megye helység névtára I. kötet 127. lapján ezt írja: "Szeremle 1355-ben comes Georgius Bissenorum /besenyők grófja/ kezében volt, aki valószínűleg ott is lakott, mint nevezetes és népes helyen." GYÖRFFY GYÖRGY már idézett művében említi, hogy Szeremle 1323-ban Bátmonostor, –1324-ben Kis Páli határosa. 1331-ben pedig Becsei Imre tiltja a bátai apát szeremlyéni jobbágyság páli földhasználatától.

DR. CSÁNKY DEZSŐ: Magyarország történeti földrajza II. kötet. /A hunyadiak kora/ 187. lapján szintén említi, hogy "a világiak birtokai közé ékelve megyszerte mindenütt találunk egyházi birtokot is. Északon a báttai apátság SZEREM-LYÉN városnak és vagy négy falunak földesura." ... Ugyancsak Csányi munkájából ismerjük Szeremle régebbi (más előfordulási vagy helyesírású) neveit, valamint azt a tényt, hogy – mint fentebb is említettük – valóban fontosabb helység lehetett. A 191. oldalról idézzük: Szeremlyén, Szeremlyán, Zeremlyén, Zerelián. ... 1323, 1331 és 1364 Forum Liberum is Szeremlyén, sőt Opp. Zeremlyén 1466." A törökvilágban nem pusztult el. A török kincstári összeírásokban 1580-82 között 66 házzal, – 1590-ben 75 házzal van felvéve a bajai nahijéba. /BOROVSKY: Magyarország vármegyéi./ A község csak 1773 óta fekszik a mai helyén. Ebben az évben nyertek – sok könyörgés után – a felséges királyné asszonytól "átszállásra" engedélyt. (Az engedelem levél eredeti másolata megvan egyházunk iratai közt, több más idevonatkozó irattal együtt. Legértékesebb egy 1772-ből való térkép, megjelölve benne a porták, azaz hogy melyik portára melyik család jön, s ki van jelölve rajta az oratorium, magister és predikátor telke is.) Valószínű azonban, hogy a közvetlen 1773. év előtti Szeremle sem – nevezzük, mint ahogy nevezik is Ó-Szeremlének – az első és eredeti települése a községnek. PÁLI ISTVÁN lelkész, aki 1818. febr. 15-én megkezdte Szeremle történetének megírását, így ír:

"...Hogy Szeremle nevű helység most már a harmadik helyen telepedett meg, – úgy hallottam Tek. Potskai Sándor erdő inspektor úrtól. Az első Szeremle volt túl a Dunán, Bátaszék felőli nagy erdőben, de amelynek helyét ma senki sem tudja."

TÓTH BÁLINT lelkész (1913 – 1948), – aki szintén alaposan foglalkozott Szeremle történetével, s azt röviden össze is foglalta, – azt állítja, hogy a mai Szeremle már a negyedik helyén van. Az első lehetett a mai temető helyén és erre vonatkozhat az 1323-as adat, hogy Szeremle Baja, Bátmonostor és Páli szomszédságában feküdt. Innen – valószínűleg a török világban, az állandó zaklatások miatt – húzódhattak Pörbölybe, s innen tovább a Bátaszék felőli nagy erdőbe. A török és az állandó nagy vízáradások miatt nem is igen telepedhettek meg véglegesen, s akkor is mindig lehetőleg a régi lakóhely közelében maradva. A Bátaszék felőli erdőből jöhettek aztán egy kicsit közelebb az Ó-Szeremlébe, de hogy mindez mikor és hogyan történt, arra adatunk nincsen.

Érdekes JÓKAI egyik novellája is "A nagy ellenség", ahol ezt olvassuk:

“Szeremle magyar falu, a múlt században még a nagy Dunai-szigeten feküdt, ahonnan repülő-hídon jártak át a réven. Három sziget volt egy csoportban, most már csak kettő van. Azt, amelyen a helység állt, egészen elhordta a Duna. A falu most a pesti parton áll, amíg a Duna eltűri. A rév a hozzávezető úttal együtt már csak a mappán létezik.”

Lakóiról már elmondtunk annyit, hogy ősmagyar település besenyőkkel keverve. Mindenesetre néprajzilag: népszokás, népművészet, nyelv és erkölcs tekintetében a Tolna megyei Sárközhöz tartozik, aminthogy területileg valamikor össze is függött vele. Hosszú ideig egyháziilag is a Tolnai Traktushoz (egyházmegye) tartozott, s csak 1823-ban csatolták a Solti egyházmegyéhez. A Sárköz lakóival állandó kapcsolatban volt, sok volt a kölcsönös házasság Bába, Decs, Pilis, Csanád lakóival, de még Alsónyék és Öcsény lakóival is. Ennek oka jórészt vallási volt, (csak a túlsó parti református családokkal házasodtak, s nem az innenső katolikusokkal.) De lehet, hogy a közlekedési viszonyok is közre játszottak. Szeremle PÁLI ISTVÁN szerint mindig Tek. Nemes Pest vármegyéhez tartozott.” Ez azonban talán csak az áttelepülés utáni időkre vonatkozhatott. Ez a Pest megyéhez való tartozás sok furcsaságnak és bonyodalomnak lett az okozója, hisz körös-körül mindenütt Bács-Bodrog vármegye terült el. Egy 1910-es újságcikk “A közigazgatás csodagyermeké” címen ír róla:

“Szabadkáról írják nekünk: A Baja mellett fekvő Szeremle község ez a csodagyermek, ahonnan egy ottani polgár írta nekünk a következő levelet... Ha a törvénnyel kisebb dolgom akad, akkor Bajára kell mennem, mert ott van a járásbíró. A főszolgabíró úr elé Kiskőrösre kell mennem. Az alispán úr Budapesten lakik. Ha tehenemnek van baja, akkor Sükösdre kell mennem állatorvosért, viszont ha meglopnak Bajaszentistvánra szaladok, mert ott van a csendőrségünk. Ha pálinkát akarok főzetni, a Csanádon székelő finánchoz, ha a torkom fáj, a bajai körorvoshoz kell fordulnom. Egyházi ügyekben a Kunszentmiklóson lakó esperest kell felkeresnem, katonai ügyekben pedig a Kecskeméten levő parancsnokság a hatóságom. Árvaszékünknek is Budapesten van a székhelye, képviselőjét pedig Kecelen találhatja meg a szeremlei polgár. ...A szeremleiek bizony megszavaznák a közigazgatás államosítását.”

De folytassuk Szeremle történetét. PÁLI ISTVÁN úgy hallotta T. Veress Tabuláris Fiskális úrtól, hogy Szeremle legelső földesura Gyimesi Vátzi Vár Kapitánya és Benyitzky nemes úr volt, azután ment át az Érsek úr Dominiumába, de mikor és miképpen, azt nem tudja. BOROVSZKY idézett műve szerint: Szeremle 1727 óta van a kalocsai érsek tulajdonában. Hogy ő honnan veszi ezt az adatot, nem tudjuk. Azt írja, hogy azóta “Érseki Szeremlyének” is neveztetik, és valóban van ilyen megnevezése is egyházunk egyik számadási könyvében. Az úrbéri egyezség 1874-ben történt, amikor is a lakosság, mint oly sok más helyen is az országban becsapottnak és megrövidítettnek érezte magát, s mint TÓTH BÁLINT írja: A falu valósággal lázongott, mire katonaság szállta meg, többeket elfogtak, börtönbüntetésre ítélték. Évekig tartott, míg a felzaklatott kedélyek lecsendesedtek. Még azt említsük meg, hogy a Duna gyakori kiáradása mellett, többször pusztította tűzvész is, mint pl. 1868. és az 1876. években. Kivette részét a falu az első világháborúból is, 67 hősi halottja van e kis községnek, túlnyomórészt a szerbek elleni első harcok alkalmával. A községhez tartoztak közigazgatásilag Réti pusztá, Hatsziget, Alsópörboly, Erősalj és Gyűrűsalj puszták is.

Megjegyzés: Ezt a munkát először 1965-67-ben állítottam össze, s 1974-ben egészítettem ki mostani alakjában. Azóta megjelent KAPOCS NÁNDOR – KŐHEGYI MIHÁLY könyve: Szeremle középkori oklevelei a Zichy okmánytárban, melyből bővebben meg lehet ismerni a középkori Szeremle életét. A könyv bevezetője kiemeli, hogy Szeremle “megmaradt okleveleinek száma még a két közeli városét /Baja és Zombor/ is fölözi.”

Balogh

egykori szeremlei lelkipásztor

Lajos

A REFORMÁTUS EGYHÁZ TÖRTÉNETE

I. Akikről csak egykét adatot tudunk

A község lakossága természetesen egész a mohácsi vészig római katolikus volt. De nagyon valószínű, hogy mindjárt a reformáció terjedésének kezdetekor a reformáció hívei lettek. Úgy gondoljuk, hogy a Baranyai illetve a Tolnai reformációval együtt és egyidőben fogadták be az Igét. Hogy az egész község a reformációhoz csatlakozott, abból is lehet következtetni, hogy a mohácsi vész utáni időkből egyetlen írásbeli dokumentum sem maradt, sem anyakönyv, sem jegyzőkönyv arról, hogy katolikus templom vagy plébánia lett volna itten. Igen érdekes, sőt értékes adat KÁDÁR LAJOS : A nagykanizsai református egyház története című munkája 5. oldalán említett tény:

"A nagykanizsai protestáns gyülekezetnek Szeremlyéni Mihály volt az első prédikátora. Hogy mikor kezdte, és meddig folytatta Kanizsán reformáló munkálkodását, nem tudjuk. Nevét és nagykanizsai működésének emlékét "Egyiptombeli kijövéséről Izraelnek" c. költeménye őrizte meg, ... s ennek minket érdeklő utolsó versszaka így szól: Ez éneket Kanizsának várában Szeremlyéni Mihály pap bánatjában Az zsidókról minap szerzé énekben tizenötszáznegyvennégy esztendőben. A reformátor bizonyára a már akkor török hódoltság alá tartozó Szeremléről (Baja mellett) származott, mely község a XVI. századig Zeremlyan, Zeremlen néven említették. ... Szeremlyéni az őse a ma is virágzó Szeremley papi családnak, melynek tagjai a XVII. században Dunántúlon hol Szeremlyéni, hol Szeremley néven említettnek. Pl. Szeremlyéni Tamás hetesi (Somogy m.) ref. lelkész."

Természetes, hogy egy ilyen adatra nem lehet történelmet építeni, de feltételezhető, hogy a nevezett Szeremlyéni Mihály pap már Szeremlén a reformáció híve volt. Az lehetett az egész község is, s ő maga ismeretlen okból, talán éppen a török elől menekült a magyar területű Kanizsára, s lett annak első ismert prédikátora. Első hiteles adatunk a szeremlei református egyházzal, illetve lelkipásztorairól VIRÁGH MIHÁLY dunamelléki superintendens 1773. május 26-án kelt levele, ADTETATIO-ja:

"Tettes Nemes Pest. Pilis és Solt unionált vármegyékben situáltatott Szeremlye nevű helységben, hogy a Helvetica Confession lévő Ecclesia régen fundáltatott és abban a liberum religionis publicum exercituum és actualitas lett légyen, Dunáninnen levő superintendentiáknak régi protoculluma, Archivuma bizonyítja, melyben találhatik, hogy az 1629, 1631 és 1632-dik esztendőben Jakabfalvi Imre, – és az 1652-dikben Décsi István voltak predikáto-rok Szeremlén...."

Teljesen megegyezik ezzel a FÖLDVÁRY : Adalékok I. 127. 139. 147. és 182. oldalak adatai, ahol az akkor működő lelkipásztorok nevei vannak felsorolva.

Legelső ismert szeremlei lelkipásztor tehát: **JAKABFALVI IMRE**, akiről semmi mást nem tudunk a fentiekén kívül. Sem szolgálatának kezdetét, sem végét nem ismerjük. Érdekes, s talán érdemes is megemlíteni, hogy a szeremleieket a környéken "jakabok"-nak csúfolják. Ezt Borovszky könyve is megírja. E gúnynévnek semmi alapját nem ismerjük, anyakönyveinkben még csak tévedésből sincs egyetlen egy Jakab sem. Lehet, hogy pusztán véletlen a "jakabok" és a Jakabfalvi név azonossága. A másik, vagy mondjuk második ismert prédikátor a fentiek szerint **DECSI ISTVÁN**, aki 1626-1631 közt Nyéken /Alsónyék/, – 1631-ben Decsen és 1652-ben Szeremlén lelkipásztor. Harmadik lelkipásztorunk, akinek neve fennmaradt **PATAI /Pathai/ JÁNOS**, akiről ZOVÁNYI Egyháztörténeti Lexikona a Tolnai Ref. Egyházmegye sorában azt mondja: "esperes/ Pathai János szeremlei lelkipásztor 1698-tól." Ezzel egybevégt a később említendő Bárdos György közlése, aki 1759-ben ezt mondta, hogy "itt Szeremlén legelőször ismerte Patai János prédikátort, ki is circiter 30 esztendeig szolgált itt. Azután a felháborodásban vagy kurucvilágban elunván a sok hurcolkodást ment Patajra 1703. eszt."

A negyedik ismert lelkipásztorunk FÖLDVÁRI MIHÁLY, aki a kőrösi Synoduson 1713. március 12-én, mint Szeremlye papja vesz részt, de akiről csak az Adalékok tesz említést. / FÖLDVÁRY . Adalékok I. 182. oldal /
Ötödik ismert lelkészünk VESZPRÉMI ISTVÁN, aki 1731-ben "Pastor Eccl. Szeremlye". /Adalékok II. 8. oldal / Hogy azután ő azonos-e azzal a Veszprémi Istvánnal, aki 1741-ben Vajtáról Paksra megy, majd kecskeméti rektor lesz, utána egy darabig hely nélkül marad, s végül Pécelre kerül, azt nem tudjuk megmondani. / lásd Adalékok II. adatait! /
Peleskei János lelkészünk (1753-1762) a legrégebbi – **Berényi István** által kezdett, – anyakönyv legutolsó lapjára írt feljegyzése szerint, megpróbálta a Szeremlén szolgáló lelkészek neveit megállapítani. Ennek eredményeképpen a következőket jegyezte fel:

"Anno 1759 die 22 novembris Bárdos György annorum aetatis circiter 75 – mondotta, hogy itt Szeremlén legelőször ismerte Patai János prédikátort, ki is circiter 30 esztendeig szolgált itten. Azután a felháborodásban vagy kurucvilágban elunván a sok hurcolkodást ment Patajra 1703 eszt. Azután volt Földvári, Szombati N.N., Szent-miklósi, Örményi. Azután Téli Mihály, Földvári Mihály, Georgius Poroszlai, Tátzi Kerek Gergely, Debreczeni Mihály, Berényi István másod ízben." "P.J."

Eddig tart a feljegyzés, de utána rögtön más írással írva még ez is olvasható:

*"Következett Peleskei János, szolgált 9 esztendőig és ugyanitt halt is meg. Ezután **Horváth Ferenc**, akit Foktúról maga az érsek, Bottyán János küldött ide Szeremlére."*

Valószínű, hogy ez az utóbbi bejegyzés **Regézi István** írása.

Bárdos György vallomása meglehetősen zavaros, ellenőrizhetetlen, és épp ezek miatt megbízhatatlan. Annyi azonban tény, hogy az 1731-ben Pathai János által készített Dunamelléki egyházkerület gyülekezeteinek névsorában, a Tolnai Seniorátusban megtalálhatók ezek a nevek:

Madocsa – Georgius Szentmiklósi; Kölesd – Stephanus Ürményi;
Pilis – Nicolaus Szombati; Szeremlye – St. Veszprémi;
sőt Bátaszéken: Stephanus lévita....

Erről a Patairól olvashatjuk az Adalékok II. 17. oldalán: "... az 1730 évet megelőzőleg mint levita szolgált a pusztulás szélén álló gyülekezetben Patai István." ... Nem lehetetlen tehát, hogy a Bárdos György által említett lelkészek valóban szolgáltak itt Szeremlén, mégha esetleg összekeverte is őket és a keresztnévükre sem emlékezett pontosan. Mert pl. 1754-ben a simegi seniorátusban szerepel egy Tátzi Kerek György, aki könnyen lehetett azonos a Bárdos említette Tátzi Kerek Gergellyel.

II. Akik I az anyakönyvek beszélnek

Az 1629-1744 közt szolgált lelkipásztorokról – mint láttuk – csak nagyon keveset tudunk. Valamivel többet és főleg pontosabbakat tudunk azokról a pásztorokról, akik az anyakönyvek bevezetése után működtek itten. Az anyakönyvek vezetését BERÉNYI ISTVÁN kezdette meg 1743. december 14-én. Ő ugyan azt írja, hogy ab anno 1744, de már az előző évről is van benne négy név. Íme a két első:

"Die 14 X-bris Juhos György fiacskáját Istvánt. Keresztatyák Udvardi István, Adorján Gergely, Sámán István, item Adorján Gergely feleségeikkel. Die 15 X-bris Ési István leánykáját Annát kereszteltem. Keresztatyák Kőrösi János, Angyal István, Dion Gergely feleségeikkel."

Minthogy Berényi Istvánnal már 1744 februárjában mint keresztkomával találkozunk, s ezután is igen gyakran szerepel e minőségben, fel kell tételeznünk, hogy igaza van Bárdos Györgynek, s ennek nyomán Páli István lelkésznek, aki mint mondtuk 1816-ban megkezdte az egyház történetének leírását, – hogy Berényi István most már másodszer szolgál az eklézsiában. Az anyakönyvi bejegyzésekben vannak ilyen furcsaságok: “1749 szept. 15 kereszteltem Bába fia fiacskáját, Istvánt” A halotti anyakönyvben pedig: Temettem Bába urát tanítással, ... vagy hogy 1751 dec. 17-én temettük “véletlenül megholt Tóth Gergelyt”. Legtöbbször a tanítás textusát is feljegyezte, mint p. egy anya felett: Lam. 5:3. –Solvit Fl 1.- Egy férfi felett az Ámos 3:6 volt a textus. Legérdekesebb talán a vízbe halt Csáki János feletti textus: Eccl. 9:14, akit “butszató strófákkal” temettek.

Az ő idejéből való egyházunk legrégebbi úrvacsorai kelyhe ezzel a felirattal:

“Nemes és nemzetes Simon István úr és hitvесе, N. Elek Kata az magok jószántokból csináltatták ez poharat a Szeremlei Ref. Sz. Ecclesia számára, Ao 1750.”

Berényi Páli István szerint 1753-ban halt meg, így az a Berényi István, aki 1754-ben érsekcsanádi lelkész, az ő fia lehetett. Innen kezdve mindig szó szerint idézzük Páli István feljegyzését, s azt egészítjük néhány mondattal, hogy teljesebbé tegyük a lelkészek és a gyülekezet életének képét. A Páli István idézet mindig rövidebb és dől sorokkal következik. Íme:

“... ennek helyébe jött ugyanezen esztendőben die 28 aprilis PELESKEI JÁNOS, aki szolgált ebben az eccle-siában 1762-ig, midőn pályafutását végezvén, meghalt.”

Temetését anyakönyvünk így örökítette meg:

“Anno 1762 die 25 apr. Tiszt, Tudós N. Peleskei János ez helynek kedves lelkitanítója és az Venerabilis Tolnai Traktusnak nagyérdemű Seniora, életének 66 esztendejében. Predikált felette T. Viszlai István a Decsi Reformata Ekklezsia hűséges lelkitanítója és Tiszt Keszi Áron a Nyéki ekklezsia prédikátora.”

Élt tehát 66 évet, s ez a 66 év híven tükrözi a magyar református lelkipásztorok akkori és mindenkori nehéz és küzdelmes életét. Legelőször 1731-ben találkozunk vele, mint seregélyes lelkipásztorral, akit 1740-ben a Tolnai traktus assessorrá választ. Időközben Kajdacsra kerül, majd 1746-ban helyet cserél Sallai Imre kölesdi lelkésszel, akinek megtartását a kölesdi eklézsia átkodottan megtagadta. De a kölesdieknek már 1752-ben Peleskei ellen is kifogásuk van, s erősen kívánják elmozdítani. Csak a superintendens atyai intésére tartják még egy évig, aki megígérte nekik, hogy akkor kedvükre való prédikátort kapnak. Peleskeit 1752-ben Tabajdra rendelik, de helyét el nem foglalhatja, mert közben a tabajdiak meggondolják, és megtartották eddigi prédikátorukat. Ekkor a püspök az ordasi eklézsiaá akarja rendelni, de Ordas földesura nem engedte meg nekik, hogy őt magukhoz vegyék. Így hely nélkül maradván, hivatal, azaz állás nélkül tengődik Kölesden. Közben meghal Dömsödi Gergely decsi lelkipásztor, és a decsiektől kérnek a superintendenstől, aki az elég tudományos Peleskeit ajánlotta. Hiába bizonyították azonban a kőrösi prédikátorok is szép képzettségét, a decsiektől mégsem kellett. Minden áron ifjú embert szerettek volna, de küldőik által is utasítva voltak, hogy azon előttük is ismert egyént, – Peleskeit – ne fogadják el, mert már hajlott korú és reszketős fejű. Mint mondták, a decsi templom nagy és igen magas, melyben nem volna képes a hallgatók lelki hasznára végezni a szolgálatot. /Adalékok II. 259./ Peleskeit végül is elfogadja a szeremlei gyülekezet, ahol a keresztelési anyakönyv tanúsága szerint: Anno 1753 die 18 apr. kezdett a szeremlei eklézsiaában keresztelni Peleskei János. Úgy látszik, hogy itten megszerették és megkedvelték, mert gyakran hívják komának. Először is Udvardi István mester uram (iskolamester), akinek István fia keresztelésénél ez áll: Én Peleskei János szeremlyei actualis predikátor. ... Ő kezdi vezetni az “Új házasok lajstromát”. Legelső új házas: Babarcon lakó Jó István vette magának házas társul itt Szeremlyén lakozó Tóth István özvegyét, Dósa Annát. Ebből az utóbbi bejegyzésből kiténik, hogy milyen gyakran nőültek a szeremlyeiak a

szomszédos, túlsófélen lévő református falvakból, illetve és főleg milyen gyakran vettek innen feleséget leginkább a sárközi falvak lakói. Például 1756-ban az öt házasságból egy decsi és két bártai férfi nősült innen. ... 1761-ben pedig 6 házasságból 4 férfi volt más faluba való. Közülük megemlíti Seregélyesi Ács Izraelt, aki alighanem rokona, talán éppen sógora volt Peleskeinek.

Peleskei Jánosra jellemző, de még inkább korára az alábbi halotti anyakönyvi bejegyzés:

“1756 febr.29. Tóth Jancsi és Barát Miska danolva és részegen és káromlások között a csónak alattok elsüllyedvén, a Csereklyés Dunában elmerültek és a jég alá menvén beléfulladtak, és temetési tisztesség nélkül eltemették.”

Ekkor még volt egyházi fegyelem, és merte gyakorolni egy reszketős fejű öreg ember is. Ő jegyezte fel, hogy Betyár Mihály egy borjút hagyott az eklézsiának és a prédikátornak. “Origine fait Bölcскеiensis”. Lehet, hogy a Betyár név nem is eredeti, hanem csak ragadvány neve volt, hajdani mesterségére utalva. Családjára vonatkozóan egy 1762. évi kereszteleés mond valamivel többet:

“Kereszteltem Nosztori János oskolamester leányát, Katalint. Komák D.szentgyörgyi oskolamester Szabó Mihály és Szabadszállásán lakozó Gál István vejeink.”

Végül még annyit említünk meg, hogy teljes neve Peleskei Miske János volt. Folytassuk Páli István feljegyzését.

“... felváltotta a szolgálatban /Peleskeit/ ugyanazon esztendőben HORVÁTH FERENC, nekem volt kedves Ipa uram, tudós és kegyes ember, aki mint fölyebb is feljegyződött, akkori méltóságos gróf Bottyán József érsek úr által Foktúról, akkori eklézsiájából kiháborítottván, ezen szeremlei eklézsiába /most már Ó-falunak nevezetik/ általtétetett s rendeltetett. Amint az mi világ szerént való Hivatalunk nyomorúságos szokott lenni, több bajos, nyomorúságos, kedvetlen állapotok között töltött el ab ao. 1762 usque ad annum 1770. Megtetszik ez a maga tulajdon keze írásából, mely így vagon: Hodoe scilicet 9. ápr. resignat sacrum ministerium sub successori admodum Reverende Domine Stephano Regétzi, Franciscus Horváth. Qui fato successori fausta quaelibet precatu r Vivat, Floreat! cum Ecclesia cui proibo. Innen vitetett a faddi eklézsiába, melyben 17 esztendőket eltöltvén, által helyheztetett Magyar Kis-Székelybe, melyben két vagy három esztendei szent szolgálattát életével együtt bérekesztette, és amaz örökké tartó menyeyi angyali szent szolgálattát az Egekben elkezdette, melyet soha el nem végez.”

Ehhez a szívbőljövő méltatáshoz nincs is sok hozzátenni valónk. Foktői kálváriáját megírta FÖLDEVÁRY az Adalékokban, mi csak itteni esztendeiről szólunk néhány szót. Három gyermekük született itten, kiknek keresztszülei nemcsak a szomszédos prédikátorok, hanem helybeli lakosok is. Ő maga is gyakran tölti be ezt a tisztet. Itteni éve alatt alighanem valami nagyobb arányú tatarozást végeztek a templomon és egyházi épületeken, mert az 1766-68 évekből nagyon nagyon halvány és nagyon olvashatatlan feljegyzés utal erre. “temple renovata sunt ... auxilió fuerun ... : Szili István Halász mester 43 garast és 3 pénzt, a hajós legények peták 5. —Bártai Bárdos Dániel 2 Márjást, Komáromi Szalai Péter 30 krajcárt, Panda (?) István komáromi lakos adott 1 rh. Fl-ot. A komáromi lakosok pedig úgy kerültek ide, hogy Baján több komáromi fakereskedő tartózkodott, deszkát és más faárut hoztak eladásra. Baján nem lévén református templom és református gyülekezet sem, Szeremlére jöttek át istentiszteletre, és alkalom adtán pénzadományt is adtak, mint az előbb láttuk, s amint még jobban látni fogjuk 1773-ban, az új templom építésekor.

Páli István feljegyzése is, no meg a saját kezű bejegyzése is mutatják, hogy sem megszeretni, sem megszokni nem tudott itten. Nemcsak a foktői kiháborítással, meghurcoltatással

magyarázható ez, hanem közrejátszhatott a Duna állandó gyakori kiáradása is, mely otthonát és családját veszélyeztette. Ezt bizonyítja a kalocsai érseki vikárius, Josephus Kiss latin nyelvű levele, melyben ez áll:

“Hogyha Horváth Ferenc a vizek állandó kiöntése miatt Szeremlén megmaradni nem mer, engedélyt adunk arra, hogy a község más alkalmas prédikátort keressen, de mielőtt elfoglalná helyét, be kell mutatni őt az Érsek úrnál.”

Így aztán a Dunamelléki egyházkerület 1770 márc. 21-i határozatában:

“... a szeremlei Helv. Conf. levő sz. Ekklezsiában leendő szolgálatra rendelte mostani kajdaci Tiszt. Prédikátor Regétzy István urat. Kit is a méltóságos uraságnak vagy tiszteinek a felséges király kegyelmes resolucioi szerint az ekklezsia emberi bemutatni szoros kötelességüknek ismerjék lenni.”

Így történt aztán, hogy újfent Páli Istvánt idézzük:

“... kezdette szent szolgálattját folytatni REGÉTZI ISTVÁN anno 1770. Hozattatott ide Kajdacsról. Két esztendeig szolgált a gyülekezetben, s vitetteték Gerjenbe.”

Többet róla Páli István nem mond, s az Adalékok sem. Az anyakönyveket rendszeresen vezeti. A keresztelesek közt van egy ilyen bejegyzés: “NB.Luth utas Német fiacskája.” Közelebbit nem tudunk erről a halotti bejegyzésről sem: temettetett Tiszt. Ácsné asszony. Valószínű Regétzyt is a Duna rémítette el Szeremléről, mert Kiss József vikárius újabb engedélyt ad /concedo facultatem/ a szeremleieknek más prédikátor keresésére 1773 februárjában.

III.

Akik

építettek

A következőkben olyan időszakról írunk, mely az egész egyház, jobban mondva az egész község, vagy ha úgy tetszik az egész falu-közösség életében az új életkezdés és a nagy építkezések időszaka. Természetes, hogy az ebben az időben élt lelkészek, mint egyetlen tanult község-vezetők méltán nevezhetők “építőknak”. Új helyre települ az egész község, új lakóházak, középületek épülnek gyors egymásutánban.

Már több ízben említettük, hogy a Duna gyakori áradása nemcsak ijesztgette, hanem pusztította is az embereket és az épületeket. Ez szinte természetes, hisz a község valósággal szigeten fekszik, körülveve számtalan kisebb-nagyobb Duna-ággal, mert még nem volt meg a Duna szabályozása. A község vezetősége már 1726-ban kéri a kalocsai érseket, hogy engedje őket új helyen építkezni, azaz új helyre “átszállani” olyan feltételekkel, hogy ott templomot és iskolát építhessenek, prédikátort és iskolamestert tarthassanak.

A kalocsai érsek válasza kedvező lenne, ha e feltételeket is megkapnák, de az érsek úr azt írja: hogy amint régi jogaiktól nem fosztja meg őket, (vallásgyakorlás), - az új megadása nem áll módjában. A szeremleiek tehát inkább vállalják a kiöntést, a romlást, a vagyon és életveszedelmet, de hitűkhöz ragaszkodnak. Közel 50 esztendő izgalma, rettegése ér véget 1773-ban, amikor könyörgésük és sok imádságuk meghallgatásra talál Istennél is, a kalocsai érseknél is, s az átszállásra engedélyt kapnak. Hitük dolgában pedig azt ajánlja az érsek úr, hogy azt hagyják felsőbb Instantiákra, s kiérvődik a levélből, hogy megérti jámbor jobbágyainak hitűkhöz való ragaszkodását, s helyesli is azt. Maradjunk azonban Páli Istvánnál, aki Regétzy István eltávozása után így folytatja összefoglalását:

*“Ennekhelyébe hozattatott Dunaszentgyörgyről 1773 Ápr-16 **VETSEI ISTVÁN** Ószeremlébe, de már ő ebben sokáig nem lakott, mert azt írja, hogy ebben az esztendőben okt.9 napján Új-Szeremlén kezdett keresztelni. Arról nevezetes tehát Vetsei István prédikátorsága, hogy akkor kezdettek a*

szereleiek túl a Dunáról, az Ó Szeremléből átköltözni, hordozkodni ezen Új-Szeremlébe, melyben az időtől fogva békeességben élnek ama nagy ellenség a Vizek áradások miatt, amint lehet.”

Nemcsak átköltöztek, új házakat, lakóhelyet építettek, hanem oskolát és templomot is tudtak építeni, ha csak “olyatén materiából is, mint a régi volt”, s még ebben az 1773. évben ünnepélyesen fel is szentelték. Így örökítette ezt meg Vetsei István:

“Minekutána az Úr Istennek bölcs tetszéséből az Ó-szeremlei lakóhely az árvizek miatt igen félelmetes lakásúvá lett volna, a felsőbb méltóságoktól kegyes engedelem adattatott, mind az Új-Szeremlének megszállására, mind pedig a Helvetica Confession lévő keresztyén vallásnak szabad exercitiumára. E végre 1773 eszt. pünkösöd havában építeni kezdett templom Szent András havának 21 napján annyira elkészült, hogy az istenszolgálat abban véghez mehetett. Fel is szenteltetett az említett napon az egy állatú három személyű Szentháromságnak dicsőségére T. Szetsei Albert úr a Tolnai traktus seniorának, Tiszt. Vitéz József csanádi, Tiszt. Ötvös János ötsényi, Tiszt. Dömsödi József decsi prédikátor uraimék jelenlétekben. Reggeli és estvéli prédikációt tett Vetsei István akkori Új-szeremlei prédikátor. Első textus vevődött Solt. LXXXIV, a második Solt. XXVII:4 'Egyet kérek az Úrtól...'. – A szent keresztséget kiszolgáltatta T. Ötvös János, – az úrvacsorát Tiszt. Vitéz József úr Dömsödi József urammal. Véghez menvén a szentszolgálat, Elek Péter akkori szeremlei fő bíró mellette levő eskütt társaival nagy tisztességgel traktálván a lelkiatyákat, sok áldások kívánásával elmenvén ki-ki a maga helyére, óhajtja minden, hogy az ÚJ-SZEREMLEI ekklezsia legyen állandó. Det Deus augmentum fideique reique! Emlékezetnek okából feljegyezte Vetsei István újszeremlei prédikátor.”

A boldog öröm és a meghatott hálaadás fenti megnyilvánulása nem beszél arról, hogy maguk a szereleiek mennyi áldozattal és fáradtsággal vették ki részüket az építkezésből. Úgy gondoljuk, hogy az egész falu dolgozott, s maga az uraság, a kalocsai érsek úr is állta 1726-os ígérését, hogy az átszállás alatt és az építkezés idején minden robot alól felmenti jobbágyait az egy szénakaszáláson kívül. Van feljegyzésünk azokról, akik “a szeremlei új templomra, parókhiaira adakoztak Vetsei István prédikátorságában és Elek Péter bíróságában”. Az adakozók jórészt helybeliek, ki két Császár tallérral, ki egy forinttal, ki egy Kermetzi arannyal, ki 21 krajcárral járul hozzá. Az adakozók között vannak más faluban lakók is, mint pl. “péterváradai becsületes ember, ... bajai nemes Lázár úr, ... csanádi Kovács N. ...”, bátaiai többen is. Részt vettek az adakozásban a környező eklézsiák, Nyék, Csanád, Decs, Öcsény, de távolibbak is, mint pl. Dunavecse és Halas. Az adakozók között sok Baján lakozó, illetve Baján tartózkodó komáromi is van, ilyenek: Komáromi Tar Mihály, Landor István, Domokos N. úr és többen mások. Érdeemes megemlíteni ezt a feljegyzést: “Egynehány úri és közrenden levőktől 52 forint, – Új malomhoz tartozó gazdaság 1 forint.” Ma már nem tudjuk, hogy az új templom, iskola és parókia milyen anyagból készült. Maga az átszállási engedély kiköti, hogy csak ugyanolyan materiából készülhet, mint a régi volt. Valószínű, hogy mint ideiglenesnek szánt épület vesszöböl, sárból készült. Erre enged következtetni egy ilyen feljegyzés: “Új-szeremlei parókhia Háznak, oskolának falainak sárból kirakói ..... jó szántokból adtanak 1 forintot. (Kunszentmiklósi lakosok)” ... Alatta ez a megjegyzés: “NB. Ez az épület lerontatott.” Az anyakönyvekből kitűnik az is, hogy bár a falu áttelepült, még több család maradt odaát Ó-Szeremlén is. Úgy látszik, hogy még a régi templomot is használták egyideig. A házassági anyakönyvben ez áll: “Ez év nov. 24-én Új-szeremlei Kovács Mihály vette Ó-szeremlei Lá-zár Mihály leányát Susannát. Ezek kopuléltattak Ó-Szeremlén a még régi fennállott templomban, az új templom felszentelése után negyedik napon, mivel Lázár Mihály odaáltal lakott.” Még 1774 februárjában is van ilyen: “Ó-szeremlei Orján István”, de rögtön utána ez áll: “Már ekkor Isten segedelmével egygé lettünk.” Az áttelepüléskori lakosság lélekszámára csak következtethetünk kétféle alapon is. Az egyik a II. József alatti népszámlálás 1781-ben, amikor is a lakosok száma 1151. Igaz, hogy ekkor a vallási hovatartozást – felekezeti megoszlást – nem tüntették fel, de itt nyilvánvalóan “egyvallású” településről van szó: mindenki református. ... A lakosság születésének és halálzásának adatait egybevetve 1773-1781 közt a lakosság 232 lélekkel gyarapodott. Ezt levonva az említett 1151-ből, a valószínű lélekszám 1773-ban 910 lélek.

A másik alap a lakosság számának kiszámításához az áttelepülés térképe, melyen fel van tüntetve, hogy áttelepült 147 porta, ami portánként 5-6 lélekkel számolva 735 – 882 lelket tesz ki. Ehhez hozzá kell venni mintegy 15-20 családot, akik még odaát maradtak, s akkor nagyon valószínű a 910 lélek. Persze mindez csak találgatás, aminek azonban némi alapja mégiscsak van.

Néhány szót kell még mondanunk a halotti anyakönyvben található adatokról. Ezek arra utalnak, hogy a cigányok ebben az időben kezdenek Szeremlére betelepülni. 1755 nov. 10.: Esztári Miklós jövevény újmagyar 56 éves. 1776 márc. 4.: Hegedűs György új magyar leánykája halott. Újmagyarok pedig a királyi rendelet értelmében a cigányok. Alighanem többen jöhettek, mert 1792-ben Dina János újmagyar és felesége Balogh Ilona leánya kereszteltetik meg. Keresztszülők Kiss János oskolamester és felesége Szabó Erzsébet. A község egyik részét – a mostani József Attila út és környékét – ma is DINA göröndnek nevezik. Van ilyen bejegyzés: "Öreg jövevény pópista ember énekszóval temettetett", és hogy "ebben az évben februárban kezdtenek himlőbe meghalni." Újból Páli Istvánra térünk vissza, akinek feljegyzésében még ez olvasható Vetsei Istvánról:

"Vetsei István pedig minekutána ezen ekkléziában 9 esztendőket Ó és Új Szeremlében eltöltött volna, ezen terhes szolgálatról lemondott. Még azután kevés ideig itt lakott Dantsa Mihálynál, onnan pedig a Tisza környékére valahová elköltözött és róla többet nem tudunk."

Hogy valóban itt maradt még lemondása után is, bizonyítja, hogy 1780 aug. 18-án, sőt 1782 januárjában is keresztszülők feleségével, Bíró Krisztinával együtt. Vetsei István utódját Páli így írja le:

"Következett ZELIZI JÁNOS 1779 esztendőben, hihetőleg Szentgyörgy napján. Ifjú akadémikus, legelőször itt lett prédikátor. Tudós és szép magaviseletű Férfiú, aki akkori csanádi prédikátor, azután szegszárdi és ezen Tolnai Traktusnak esperestje volt, – Vitéz József leányát vette magának feleségül, amellyel szép békességben s az ekklézia előtt nagy kedvességben töltött el ezen ekkléziában 7 esztendőket, 1785-i."

Munkásságáról nincs is más feljegyzésünk. Az anyakönyvekben ő kezdi a születéseknél az édesanya nevének beírását is. Szolgálatának ideje alatt Szeremlén vagy közvetlen közelében nagyobb arányú munka lehetett, amelyre távolról is jöttek munkások. Csak így magyarázható, hogy az 1783 nov. 26-ig megkötött 18 házasságból csak kettő volt tiszta helybeli pár, – a többi 16-nál a férfiak mind idegenek, túlnyomórészt özvegyek voltak. Decs, Mohács, Vajszló, Sámod, Bogyiszló, Hidvég, Hirics, Ócsény, Palkonya, Ipacsfa, Mecske, Vejre, Vertike a lakóhelyeik. Feltűnően nagy a házasságkötések száma is, - az 1782. évi 7 pár, és az 1784. évi 8 párral szemben – ebben az évben (1783!) 30, azaz harminc! Itt említjük meg azt a szokást is, ami már az előző, sőt az utánajövő lelkészek bejegyzéseiből is látható, hogy az esküvőket lehetőleg egy napon tartják. Így pl. a fenti évben nov. 26-án 12 pár állt az úrasztala előtt. 1787. nov. 26-án pedig 19 pár. A lakodalmazás ideje rendszerint november, vagy azért mert ekkorra szűnt meg a nagy munka, vagy azért, mert ekkorra forrtak meg jól a borok.

Zelizi János után

"következett a szent szolgálatban Új-Szeremlén TÓTH SÁNDOR 1785 die 5 maji. Hozattatott Dömsödről, ahol káplánságot viselt az akkori öreg senior mellett, akinek aztán a fia halála után a menyét vette el feleségül. Ennek idejében építtetett ezen mostanis fennálló templom egészen az ekklésia és Hellység költségén. Senkitől nem kértek csak egy forintot is reá. Kár, hogy ennek az építésnek körülállásai, módja és igazgatói bőven le nem íratnak, s a következő maradéknak által nem adattak. Legyenek Isten előtt örök emlékezetben!"

Páli István azonban mégis ír egynehány dolgot a templomépítésről illetve felszentelésről. Íme:

“Ennek a templomnak fundamentuma letéteztett 1795 július első napján Csáki Imre bíróságában, aki a nagy munkához megkívántató szükséges matériákat sok fáradtsággal, megunást nem ismerő szorgalmatossággal s okossággal a maga esztendejében a templom építését jól előbbre vitte. Ezen elkezdett munkát nem kevesebb szorgalmatossággal folytatta a második esztendőben következett Bíró Szabó András. Semmit nem tágítván a munkán, annyira előre vitte a templom építését, hogy a harmadik esztendőben már Kovács Péter akkori bíró kevesebb gondnal és munkával az egész épületet tökéletességre vitte, elvégezte, és 1797 eszt. okt. 15 napján nagy solemnitással fel is szenteltetett. 16 papok, sok bajai és istványi úri rendeknek jelenlétekből. – A papok között első volt az akkori Superintendentialis Gen. Scriba, azután pedig Superintendentens Főtiszteletű Tormási János úr halasi prédikátor, Ötvös István senior, Sz. Györgyi prédikátor, – actorok voltak akkori bogyszlói prédikátor Szijj Imre és idevaló Tóth Sándor urak. Akik által mindezek szép renddel és díszességgel elvégeztetvén, az egész napi szent dolgok egy szeretetbeli bővséges vatsorával berekesztettek. Másnap pedig az egymásnak való szíves köszöntés és egymástól való bucsuvétel után a szent gyűlés eloszlott.”

Egyházunk irattárában most is megvannak a templomépítés szerződésai, nyugtái, elszámolásai. Majdnem mind német nyelvű, mert a mesterek mind bajai vagy környékbéli németek voltak. Kellott a templomhoz 200.000 téglá, 1000 akó mész és ki tudná felsorolni, hogy mi minden? Kellott is, mert nagy lesz a templom. A kőműves mesterek Computatio-ja szerint: “Az Érseki Dominiumban levő Szeremlye helység ujjonnan épülő temploma kívül-ilyetén új plánum szerint, hogy annak hossza 17 öl, szélessége 5 öl és 1 sukk légyen, a tornya 3 és fél öllel fellyebb rakattasson egy bolthajtásos karral együtt.” A templom egész fala 168 ölet foglalván magába az 987 forint. A kőműves, ács és “tislér” munkák 4807 forintra rúgnak, de ebbe nincs benne a padok festése és a torony bádогоzása. Hogy mennyi közmunka lehetett, azt elképzelni is nehéz, aminthogy szinte elképzelhetetlen, hogy honnan és hogyan teremtették elő mindezeket. Közbevetőleg meg kell emlékezni arról is, hogy még 1786-ban harangláb építéséről is tudunk, ami arra mutat, hogy az 1773-ban épült templom, – lehet hogy csak oratorium – mellett nem volt harangláb. Ugyanis 1786. július 1. napján kelt Richter András circuláris V. Szolgabíró levele, melyben értesíti a Betsületes Szeremlyei Helység bíráit, hogy a vármegye rendelete értelmében

“... én az adjunctus Eskütt Urammal holnapután reggel, úgymint Hétfőn ezen haranglábnak megépítésére megkívántató költségnek megszámlálására okvetlenül meg fogok jelenni, intvén Kendteket, hogy engemet mindenképpen készen várjanak, különben nem cselekedvén.”

Úgy látszik, hogy a templomépítéssel járó rengeteg munka kifárasztotta Tóth Sándort, amihez járulhatott az a szomorúság is, hogy négy évvel ezelőtt 8 hónap alatt 3 gyermekét temette el. Ezért 1798-ban 13 évi szeremlyei szolgálat után helyet cserélt a madocsai prédikátorral, illetve ő Madocsára rendeltetett, az ottvaló pedig ide. Hallgassuk tovább Páli Istvánt:

*“Az 1798 esztendőben hozattatott Madocsáról T. Tudós **KOZMAI SÁMUEL** úr. Ennek idejében építetett ez a mostani derék parókhialis ház, egy tanuló, egy ebédlő, egy cseléd házakra felosztva, két kamarával, konyhával és pincével egy compactioban egy fedél alatt. (Az épület alaprajza megvan az irattárban.) Ez a tiszteletes úr mind külső uraságok, Érseki helytartó urak, mind az ekklézsia előtt szép magaalkalmaztatásáért, jeles tudományért szerettetett és tiszteltetett. Magának is kedve volt és gyönyörűségét találta ittvaló lakozásában, – de alattomban úgy tetszett, hogy az itteni conditioval meg nem elégedvén, a Bátskába menni igyekezett, melyet meg is nyert. Hat esztendei itt volt lakása után Feketicsre rendeltetett.”*

Kozmai Sámuel idejéből fennmaradt a gondnok pénztári naplója, jobban mondva számadása, melyből kitűnik, hogy 1798-ban lélekpénzt fizetett 347 és fél pár, páronként 30 krajcárt, egy öreg-véka búzát és egy kisvéka alj-gabonát. Megjegyzendő, hogy ekkor az egyháznak még nincsen földje, illetőleg csak egy kis darabka kaszálócska és veteményes föld. Kiadása van bőven, mert a templom építése a felszenteléssel még nincs befejezve. Valamit mindig pótolni kell, és sok pénzbe került a parókia felépítése is. Azért bőven jut az "ellenség által megkárosított" tyroliaknak is, a ketskeméti oskolának is, a kémesi ekklésiának is, meg a V. Traktusnak is.

Van ilyen bejegyzés 1801-ből:

"A húsvéti legátusnak adtam 10 forintot, a szolgájának 1 forintot, az oskolaháznál, amit megettek és megittak 27 krajcár ... A Főtiszteletű úrnak nálunk való mulatásakor kávéra és cukorra költöttem 2 forintot."

Ne értsen senki mulatozást a mulatáson, hanem egyszerűen csak időtöltést, időzést az itteni egyházlátogatáskor. Lehet, hogy nem is a püspök, hanem csak az esperes látogatására vonatkozik.

Még egy oldalt idézünk ebből a pénztárnaplóból:

"Anno 1802. Az Isten dicsőségére célzó sz. végekre rész szerént a publiviatiokból, rész szerént az Ekkl.Cassájából a szeremlei refta. Sz. Ekklésia ily renddel alamizsnálkodott:"

Agentialét adott	21	7	kr.
A V.Tractus számára	1		
A debreceni és pataki seniornak	1		
Az áronidák számára	1		
A nagykőrösi osk.számára	1		
A kecskeméti osk.számára	1	10	
A siketek és némák számára	1		
A pataki kollégiumnak	3	15	
A pesti templomra	4	27	
A Csehországi V.Superint.szeminárium számára	2	3	
A marosvásárhelyi és udvarhelyi Coll. Számára	2		
Morva és Cseh országi ekkl. számára	1	7	
Esperes úrnak honorárium	2		
		43.9	ft.

Ezeknek átvételét Komádi Nagy Mihály prosenior sajátkezű aláírásával ismeri el. Az egymás terhét hordozására így adtak példát a ma élőknek is. Ebben a korban a más faluból házasodni kívánó férfiak számára a lekipásztor ügynevezett "dimisszionálét" állított ki, melyben igazolja, hogy az illető becsületes szándékkal megy más faluba. Ezekből kettőt az érdekesség kedvéért ideírunk. Az egyház levéltárában több helyről származó ilyen igazolás is található az 1791-1805 évekből.

"L.S. A Bélavári reformata Ekklésiának becsületes tagja, Csordás Sámuel megfosztatván a halál által feleségétől, újonnan párosodni indult. Valahol a.o. célját eléri, mint szabad személy elő bocsáttat-hatik."
 "L.S. Reformata Szent Ekklésiánknak betsületes tagja ifjú Angyó Mihály szándékozik magának házastársat keresni, ott ahol az Isten megmutatandja. Ki is mint jó magaviseletű szabad személy hogy ezen szent szándékában elő bocsáttathatik, hitelesen bizonyítom."

Az első 1801-ből, a második 1805-ből származik.

IV. Akik csak rövid ideig működtek

Az építkezések nehéz idejében 4 lelkipásztor összesen 30 évet töltött a gyülekezetben. Erejüket, ifjúságukat áldozták fel, s legtöbbször megfáradtan mentek csendesebb és kényelmesebb ekléziába. Utánuk 4 esztendő alatt 3 lelkipásztor szolgál, akik jóformán meg sem melegedhettek, s különböző okok miatt hamar távoztak. Ezek, minthogy rövid ideig működtek itten, sokat és nagyot nem alkothattak, mégha akármilyen kiváló egyének voltak is. Nevük és szolgálatuk nem nyomtalan az egyház életében, s erről adunk számot az alábbiakban.

Újból csak Páli Istvánt idézzük:

“.../Kozmai Sámuel után / a feketicsi tiszteletes Atya, b hozattatott ide 1803 esztendőben. Nem tovább, hanem csak egy esztendeig lakozott ezen ekkléziában. Úgy mondják, hogy igen erősen, de szaporán beszélő lévén a tanításaiban, a maga hangjától érthetetlen volt, mely miatt kedvtelenségbe esvén, visszament a magaházához Feketicsre nagy szerencsétlenségére. Mert azelőtt volt hallgatói éjszaka felverték a pénzéért, és holt számba hagyták. De csakugyan nem halt meg, felgyógyult annyira, hogy ismét elrendeltetett Nagy Pallba és ott is halt meg.”

Néhány részlettel ki tudjuk egészíteni az itt leírtakat. Ugyanis kezünkben van Komádi Nagy Mihály esperes levele, aki megfeddi a szerem-leieket a papjuk elleni vádaskodás miatt. Azt írja: “Ottlétemkor nem ekként beszéltek kegyelmetek. ... valahonnan biztatójuk vagy bujtogatójuk akadt kegyelmeteknek...” De azért a Kölesden tartott gyűlés úgy végez, hogy Szalai István cseréljen helyet a faddi Sári Józseffel. A superintendentiának azonban más az elképzelése, ezért húzódik és halasztódik az ügy. Szegény Sári József 3 levelet is ír a szerem-leieknek / lásd az iratok közt! /, s még azt is ajánlja: “... talán jó lenne mind a Főtiszteletű urat megkeresni egy kis ajándékokskával, mind pedig a Notárius Tormássi János urat.” A vége mindennek mégis csak az, hogy a dömsödi generális gyűlésen:

“Determináltatott T.Sári József Faddon maradása, Szerem-lére pedig rendeltetett T. **Sipos József** akadémikus.”

Ezért írja tehát Páli József:

“SIPOS JÓZSEF 1804 esztendőben következett. Ez a T. atya sem lakhatott itt tovább esztendőnél a mellyének erőtlensége miatt és a templomnak nagy volta miatt. Hivataláról önként lemondott és vitettetett Szentésre az Oskolabeli professzorságra, melyben végezte pályafutását.”

Sipos József kezdi meg a jegyzőkönyvek vezetését. A legelső jegyzőkönyv az 1804. esztendő szept. 23-ik napján tartott presbiteri gyűlés jegyzőkönyve, melyben végeztetett:

“1-ször. Minden ezen ekklézia dolgait illető végzések ezen protocollumba beirattassanak. Ami improbalatik az, ha ellenkező végzés által nem rontatik el, véghez is vitessék. Nevezetesen, kire valaminek végrehajtása bizatik, ha azt véghezvinni elmulasztaná, gyűlésünkben megfeddessék. Mikor pedig valamely végzésnek végrehajtására Hellység bírának segítségével is szükségesnek ítéltetik, segítséggel lenni tartoznak.”

Hogy a község és az egyház mennyire egy volt még ebben az időben, ez a fenti végzés is mutatja, de még inkább a jegyzőkönyv aláírói: Sipos József előlülő prédikátor, a bíró, 4 eskütt, a curator, 4 ekklézia küldöttje, továbbá 2 oskola inspektor. A fentiek megerősítésére még egy jegyzőkönyvet ismertetünk a december 12-én tartott gyűlésről:

“Mivel ezen helységnek népességéhez képest két s több bábaasszony is szükséges, az egyik pedig a mostan levők közül már nagyon idős lévén naponként erőtlenedik, s félő rövid időn belül községünk tőle megfosztatik, – keressék az Előjárók által melléje valaki, aki ezen mesterséget megtanulván, helyébe állhasson; a másik pedig mivel hivatalában restes, feddettessen meg és köteles hűségének esküvés szerinti hűséggel való folytatására szólíttasson.”

Született pedig 1801-ben 53, – 1802-ben 64, – 1803-ban 66,– és 1804-ben 53 gyermek! Gondja volt a presbitériumnak és a lelkipásztornak a konfirmációra, illetve az úrvacsorai előkészítésre is, amiről az 1805. február 3-i gyűlés 2. pontja tanúskodik:

“Az oskola inspektorok a helység érdemes bírāja assintentiájával járják fel a helységet, és amely szüléknek olyan gyermekei találtnak, akik az oskolából annak előtte kiállottak minekelőtte az Úr asztalához való járulásra előkészítettek volna, kénszerítsék azokat az oskolába való feljárásra, hogy a következő húsvéti Sz.Ünnepek előtt elkészíttethessenek és megpróbáltassanak.

Szeremlén a konfirmáció mindig virágvasárnapján volt ebben az időben. Úgy gondoljuk, hogy már ezek a presbiteri határozatok is hűséges, a gyülekezettel törődő lelkipásztort mutatnak, s igazán sajnálni lehet, hogy hosszabb ideig nem szolgálhatott itten. Páli István így folytatja feljegyzéseit:

*“Sipos József helyébe hozattatott **KOMÁROMI JÓZSEF**, debreceni fi, aki káplánságot viselt Ketskeméten Főtisztelendő Vég-Veresmarti superintendens úr mellett, –1805 ápr.23-án. Két esztendeig legeltette az életnek kenyerével és vizével a Jézus Krisztus nyáját ebben a gyülekezetben, és 1807 esztendőben által adta az Úr beszéde hirdetésének lámpását Páli István mostani prédikátornak.”*

Hogy az eklézsia és gondnoka milyen nagy szeretettel és gondoskodással várta új lelkipásztorát, kitűnik az ilyen pénztári bejegyzésekből:

“Tiszteletes prédikátor úr hívásakor ajándékba vevődött 25 font méz, fontja vevődött 2 garasokon. ... T.Prédikátor úr eljövetele előtt vevődött hagymamag, sárgarépa ... öt font ponty ajándékba Halasra ... a prédikátorért menőknek 5 font tsuka .... Bíró urammal hozattam 6 font húst és 3 font rizskását, 1 fertály borsot Tiszt.uram hazajövetelére vacsorára.”

Úgy látszik boruk volt maguknak is. - Egy más alkalommal 3 akó bort is vett az eklésiának akóját 7 forintjával. Egy itce bor 16 krajcár volt.

Az 1805. évi számadás kiadási tételei:

Elegyes költség	145.49
Suplicansok	8.30
Kharitativumok	51.57
Prédikátornak	117.58
Rector	31.50
Summa:	355.54

Érdekesebbek, mert jellemzőbbek az akkori és közösségi életre az 1806 és 1807 évek egyes bevételi tételei:

1806.

Szabó János több hajós társával adott 24 X-t
A méhes gazdák adtak az ekkl-nak 3 rft. 15 X-t
Kőrösi János több malmos társával 1 rft. 30 X-t

1807.

A B.Tanács adott harangra 200 Ft.
A B.Tanács adott halászásból 200
A B.Tanács adott makkbérből 500
A B.Tanács adott robotpénzből 100
A bátai szőlős gazdák 1 ft. 36 X-t

Hajósok, molnárok, méhesgazdák, szőlősgazdák, mintha valamiféle társaságot, ha nem is "céhet" alkottak volna ebben az időben. Jóval későbbben tudjuk, hogy valóban alakult is "Méhész egyesület".

A község adományai is sokféléről beszélnek. Úgy látszik a községnek halászati joga volt a körülvevő vizeken, Dunán, Duna-ágakon, és ez meglehetősen jövedelmezett is. A makkbér pedig azt mutatja, hogy még nem irtották ki a mocsári tölgyeseket, hatalmas kiterjedésű erdőket, hanem disznótartásra hasznosították. Az erdők kiirtása csak későbbi időben történt, hogy szántóföld váljék majd belőlük, azaz helyettük. Komáromi József idejében 446 pár fizette a lélekszám szerinti 30 X-okat.

V. Akik egy életen át szolgáltak

Míg az előbbieken bemutatott 4 év alatt 3 lelkipásztor váltotta egymást, a következő 140 év alatt mindössze 4 lelkipásztor szolgált hűséggel és odaadással. Nem egységes korszak ez, hisz Napóleoni háború, szabadságharc, "boldog békeidő", két világháború mind beleesnek ebbe a korszakba. Mégis együttesen tárgyaljuk őket, mert ezek a hatásukban nagy "külső" változások az egyház életében nem jelentettek különösebb átalakulást vagy változást, noha hatásuk egynémely dologban mégis csak érezhető. Ezeknek az egy életen át szolgáló lelkipásztoroknak a sorát **PÁLI ISTVÁN** nyitja meg, aki saját kezűleg írja:

"PÁLI ISTVÁN cui D.O.M. benedicat ex alto, hozattatott Magyar Hidasról, és már 11 esztendőttől töltök el, ha érem, ezen szolgálatban"

Isten megengedte élni itt nem a 11 esztendőttől, hanem a 17-et is. 1824-ben halt meg, mint szeretett és becsült lelkipásztor. Hozzá fűződik a gyülekezet külső és belső épülése, gyarapodása. Az ő idejében hozatta az egyház 1808-ban a ma is meglévő nagy harangot, melynek súlya 7 mázsa és 86 és fél font. Ennek koronáján ez a felirat olvasható:

"Fudit Henricus Eberhard Pestini 1808"

az alsó szélén pedig ez:

"A szeremlei Sz.Ekklésia számára készült Pesten 1808"

Ára 1415 ft. 42 kr.

Ugyanebben az évben készült a toronyóra is 1500 forintért. Készítette Losonczi János nagykőrösi mester.

1814-ben Balogh István bíró hozatta a legkisebb harangot 420 forint költséggel. (Ez odaveszett az első világháborúban).

1815-ben pedig:

"látván, hogy a népnek szaporodása miatt a templom szűk és sokan kénszerítették, kivált az asszonyok közül – a templomba nem férvén – kívül maradni, a templom Dél felől lévő ajtaja előtt volt kicsiny cinterem helyébe építettett egy nagyobb cinterem."

A "lelkek növekedésének" bizonyosságául közöljük Páli István feljegyzéseit.

a lelkek száma párszám	
1810-ben	1485 475
1811-ben	1491
1812-ben	1526
1816-ban	1622 523
1817-ben	1657 542 és fél
1821-ben	1761 565
1822-ben	1803 573

1819-ben meglopják a templomot, de még ez évben új úrasztali terítőket vesznek az elloptak helyébe. 1820-ban orgonát csináltatnak egy bonyhádi mesterrel 1650 forintért. (Az egység levél megvan irattárunkban.) 1821 bőjt első havának 21. napján veszik használatba. 1822-ben a templomot az utca felől új palánkkal veszik körül, megfestik az orgonát a parókia zsalugáttereivel együtt. Ez a feljegyzés azt mutatja, hogy a templom annak idején utcára nyíló ajtók nélkül, bekerített telken épült, nagyjából kelet-nyugati irányban. (A nyugati, utca felőli oldalon ma sincs a templomnak bejárata). A toronybejárat előtti mostani utcácskát csak később alakíthatták ki, akkor is csak gyalogosok és nem kocsik részére. 1823-ban építették az új iskolaház, melyet bölcs előrelátással úgy építettek, hogy esetleg később iskola-terem lehessen benne vagy a lányok, vagy az apróbb gyermekek részére. A lakosok munkáján kívül 2000 ft.-ba került. Páli István idejében, 1809-ben volt Báthori Gábor püspök látogatása. Ezt így örökítették meg:

*"Ami 112 esztendőktől fogva meg nem esett, Főtiszteletű Superintendens Báthori Gábor úr, pesti református magyar pap, az egész superintendentiában lévő minden ekklésiákat személy szerint vizitálva, ebben a szeremlei ekkléziában volt die 12. Jun, kit is tisztességesen mint tőlünk telhetett fogadtunk. Itt nálam ebédelt és ebéd után 3 óra tájban Zombor felé több mint 200 emberekkel, lovas legényekkel, sok kocsikkal férfiak, asszonyok, leányokkal két falu határáján által elkísértük. Ott sok lelki-
testi áldásokkal, jókívánságok között az Úrnak nevében útnak eresztettük, s magunk visszatértünk."*

Nagy kár, hogy a püspöklátogatáskor elhangzott jelentés nincs a birtokunkban, pedig a püspök úr "előre-tudakozó" leveleket küldött széjjel, melynek pontjaira válaszolni kellett. Így e jelentés híján kénytelenek vagyunk Páli István itt-ott feljegyzett adataira szorítkozni. Gyakoriak a "versengő" házások békéltetéséről szóló feljegyzések, s ezek között is talán legjellemzőbb ez:

"Itt olyan boldogtalan szokás van, hogyha a lány nehezen kelne el toldalék nélkül, tehát a legényt fiává fogadja, minden örökségét reá irattya a leány atyja, csak a leányát vegye el. De aztán megbánván cselekedetét, irigyelvén jószágát a vejétől, mert még másik leánya is van, hát azzal mit csinál? Tehát

szükségképpen a vejit minden úton módon ki kell purgálni a házból. Úgy, de már néhány esztendeje, hogy itt lakik, itt dolgozik. Semmi sem, valamit csak kell gondolni, el kell választani a menyecskét. Éppen ez történt Csáki Istvánnal ..."

Az egyházfegyelem gyakorlásának példája ez a temetési bejegyzés:

"1812 martii 25. Temettetett helységünk volt lakosa számár-temetéssel a temetőn kívül."

Az történt ugyanis, hogy az illető március 22-én, virágvasárnap napján, míg a hívek a templomban voltak, csupa irigységből felgyújtott 34 kaptár méhet a Felső szigetben. Valaki megláthatta, mert a bíró Tóth Jánost a helység házához citáltatta, aki eleinte tagadott, de mikor egy kicsit magára hagyták

"gatyamadzagját kirántva, magát a gerendára felakasztotta, s mire észre vették, megholt."

Páli István bejegyzései egy pásztori-lélek tükröződései. Nem száraz, lélektelen adatokat közöl még egy temetésről sem, hanem szinte egész szívét érezzük benne. Például:

"Ifjú Kovács János, mintegy 23-24 esztendő, kinek atyja is K.J. – öregattya volt Mihály – micsoda okból, előttem bizonytalan, a felesége, Balogh Éva mellől lassan kiszökvén, azon éjszaka ment a Dunára és beleugorván, magát beleölte. Negyed napra találtatott meg és eltemettetett minden tisztesség nélkül. Szerencsétlen ember! Őrizzen a kegyelmes Isten ilyen veszedelmes haláltól mindnyájunkat a Jézusért."

Vagy amikor valakit véletlenül a tanácsházán átlőnek, oda írja:

"Oltalmazzon az irgalmas Isten mindnyájunkat ilyen szomorú véletlen történetekről és erőszakos hirtelen való haláltól Szent Fijáért a Jézusért. Ámen."/Megjegyzendő: a Bajáról kihívott borbély nem tudott segíteni /

Páli Istvánnak nemcsak a munkája, hanem a családja is beleépült a szeremlei gyülekezetbe. Fia itt volt bognármester, aki idevaló lányt vett feleségül. Egyik leánya Bekő András kovácmester felesége lett, a másik Balogh István esküdt István fiáé. Ennek leszármazottaitól kaptuk ajándékba a prédikátor-ős bibliáját, melyet 1747-ben Ultrajec-tumban nyomattak ki. ... Még két lányáról tudunk, az egyik Döm-södre ment férjhez, a másik a pacséri oskolamesterhez.

Még az ő idejében is megvan az a szokás, hogy az esküvők lehetőleg egy napon tartatnak. Íme:

"1818 nov. 21-én esküdtettem egyszeri alkalmatossággal 23 párt. "

Az	évi	összes	esküvő	32	volt.
1817	nov.	pedig	28	az	úrasztala
	26-án	28	pár	állt	előtt.

Páli István jegyzi le a lelkészi díjlevelet is 1809-ben.

"A szeremlei prédikátor fizetése így következik:

1. szőr készpénz - 100 ft
2. buza, amitsodás terem megszelelve, pesti mérő – 50 ft
3. zab, ugyan pesti mérő – 50 ft
4. bor, akó - 6 ft
5. tüzelő, lággyfa, többnyire fűz, felvágva - 20 öl
6. fagyú font - 30 ft

7. hús mázsa – 1 frt
 8. só – 1 frt
 9-10. méz és vaj - 4-4 frt
 11. Széna 25 petrencés baglya - 6 frt
 12. a tehének egyszéri fejése
 13. Egy kaszáló rétecske, melyet a helység kaszáltat meg, terem rajta 30, néha több petrence
 14. a temetőkert gyümölcsfákkal együtt, terem rajta 20, néha több petrence
 15. A parókhíalis házhoz tartozó veteményes kertek és földek:
1. A ház mellett jó tágas kert
  2. Holt Vajason egy darab, kukorica, bab és egyéb terem benne
  3. kis föld, csak 3 ekevetés
  4. Faluföldön egy darab, kender terem benne
  5. Kenderföldön valami 4 ekevetés korompírnak
  6. Puhadombon 4 ágy hagyma föld
  7. Szálláshely a kis Duna felé
  8. A Helység szénás akója mellett egy kert, káposzta s egyéb, amit vetnek bele terem
16. Prédikációs halottól - 1 frt. 8 krajcár
 17. Bucsuztatós " - 2 frt. 16 krajcár
 18. Keresztelésért – 21 krajcár
 Minden komák az asztalra szoktak tenni a templomban.”

Az iskola rector nagyjából mindennek a felét kapja, de fizet minden iskolabjáró gyermek a tanításért gyertya és füstpénzzel együtt 30 krajcárt. Ezen felül minden gyermek ad véka zabot és 1 csirkét. ...

A dékány vagy harangozó fizetése:
 12 pesti mérő búza, 1 pár csizma, 10 ft. készpénz, 10 font faggyú és halottra való harangozásért 2 garast.
 Ilyen díjlevél, illetve fizetés mellett a szeremlei eklézsia 1817-ben a pesti református templom építésére "segedelem pénzü alalmaznába" adott 100 forintot. Épp a lelkész egy évi készpénz fizetését!

Mint említettük, Páli István 1824-ben halt meg. A temetési anyakönyv szerint:

"die 22 szept. Tiszteletes Tudós Páli István úr, ezen szent ekklésiának 17 esztendeig volt igen buzgó lelkipásztora, a Nagytiszteletű Tolna Egyház Vidék 12 esztendeig volt assessora, 11 napig tartott vérhasban megholt. Eltemettetett die 24 szept, - tanítván hideg tetemei felett Nt. Gál András úr a szegszárdi eklézsia hűséges lelkipásztora és T.T. Helle János úr az Nyéki ekkla prédikátora felette orálván. Ennek az igaznak emlékezete áldott légyen és maradjon."

Páli István halála után egy évig – a kegyeleti évben – FÖLDVÁRY József volt a segédlelkész, s csak 1825 májusában jön új prédikátor **BEDE SÁMUEL** személyében, aki ekkor kezdte szolgálatát az immár Solti egyházmegyéhez tartozó Szeremlén. Eddig, mint mondtuk, a Tolnai egyházmegyéhez tartoztunk.
 Bede Sámuel 38 évig szolgált a gyülekezetben. Született Miskolcon 1795 október 11-én. Debrecenben subscribált 1814-ben, amikor is az 1812-es évfolyamra vették fel. /I. a Debreceni Kollégium diákjainak névsorát!/ Egy kis ideig a Bácskában káplánkodott, s onnan is hoz feleséget 1826 májusában. Felesége Gózon Julianna, a cservenkai prédikátor leánya. Lakodalma gyülekezeti ügy volt, hisz ez év elején az egyik presbiteri gyűlésen

"határozatott, hogy azon esetben, ha a Tiszteletes Prédikátor úr házasodni akarna, az előjáróság elegendő kocsit rendelni, a kurátor pedig az ekkla kasszájából költséget adni köteles légyen"

Így is történt, volt kocsi és volt vacsora. A vendégek megittak 4 frt 40 krajcár ára sert, s még a muzsikusnak is fizetett a kurátor 4 frt-ot. Ebben az évben az eddig szokásban volt "porc fejetés" helyett 10 itce vaj kiszolgáltatását vállalja a presbitérium. ... 1827-ben a Dunavecscsén tartott Traktuális Gyűlés foglalkozik a szeremleiek kérésével, akik kérik, hogy oldják fel őket a Canonica Visitationak az Új énekeskönyv bevezetését, és a Locale Presbitérium organizáltatását elrendelő határozata alól. Nem oldják fel őket, hiába hivatkoznak arra, hogy a Tolnai Traktusban, ahová ők eddig tartoztak, még a régi szerint énekelnek. Csak azt érik el, hogy az Egyházkerületi közgyűlés a Tolnai Traktust is kötelezi az új énekeskönyvre. 1831-ben nemcsak kolera járvány dűl (az évi 51 halottból 22 kolerában halt meg), hanem terméketlen esztendő is nehezíti az életet. ... 1838-ból találjuk az első adatot arról, hogy a lelkészeink eleget tesznek a 1805. évi 'Királyi parancsolatnak' és felhívják a szülők figyelmét a "vaccinatio" fontosságára. Minden újszülött szülei kaptak egy figyelmeztető cédulát, hogy

"fő-fő szülei kötelességüknek ismerjék, hogy gyermeküket a legelső alkalmatossággal beoltván a tehén himlő által a legirtózatossabb betegségtől, az emberi himlőtől oltalmazzák meg."

(A hátlapján van az igazolás arról, hogy)

"nevezett gyermek annak rendje szerint beoltatott és többszöri nézegetés és vizsgálás közben rajta a bal karján 3 valódi tehén vagy véghimlő látszik. Láng Ferenc a Tettes Pest Vármegye seborvosa 1838 július."

Nagy kár, hogy az 1847-1849-es évekről semmi feljegyzés sincsen, pedig jó volna tudni, hogy mennyire hatottak a márciusi nagy napok és a szabadságharc erre az eldugott falura. Ha ugyan egyáltalán hatottak! Lehet, hogy végrehajtották az 1851. évi igazságügyi miniszter rendeletét: "az 1848-49 évi végzések megsemmisítendő" ... Legfeljebb a "Pátens"-sel kapcsolatos feljegyzést idézhetjük, amely mutatja, hogy nemcsak a "hivatalos egyház", hanem a lelkészek és presbitérium is ellenálltak az új rendezésnek.

"Bede Sámuel úr jelentette, hogy miután az egyház rendezése a világi hatóságoktól sürgettetik, a Főtiszteletű egyházkerületi Elöljáróságoktól semmi utasítás nem érkezett: végeztetett, hogy mind addig az ideig, míg ezen fontos dologban a Főtiszt. egyházkerülettől utasítást nem kapunk, egyházunkat nem rendezhetjük, annyival inkább, mivel szentesített törvényeink azt tartják, hogy a prot. egyházi felekezetek a vallást érdeklő dolgokban a magok egyházi elöljáróiktól függenek." (1860. március 25.)

Ez a gyűlés azt is kimondja, hogy Bede Sámuel az egyház költségén menjen Foktőre megérdeklődni, hogy a többi egyházak mitévők akarnak lenni a fenti dologban. Közben 1854-ben megújítják a templomot és a tornyot 4047 frt. költséggel. 1856-ban segéd-leány tanítói állást szerveznek.

Az 1860. január 1-i presbiteri gyűlés pedig fényt vet az egyház és a község viszonyára, illetve kapcsolatára:

"Végeztetik, hogy elhagyván azon régi megrögzött szokást, mely szerint minden egyházi dolgokat a helység házánál a lelkész mellőzésével végeztek, ezután az egyházat illető dolgok az Egyház Tanács, illetőleg az egyházi elöljáróság által végeztessenek."

A jegyzőkönyvet Keserű Lajos segédpap vezeti, aki egyben a lányok tanítója is. Ebben az évben új segédlelkész jön, Maller Mihály, majd Ádám József. Említést érdemel az ez évi újévi perselypénz és elosztása:

"A ma délutáni istentisztelet alkalmával gyűlt kegyes adakozások közmegegyezéssel eképpen osztattak el: A Moldva-Oláhországi misszió

5.o.é.ft, Libanoni keresztyéneknek 2.o.é.ft, A Noroszi lelkésznek 1.o.éft., tanítónak 1.o.é.ft., az egyháznak 1.o.é.ft., összesen 10, azaz Tíz oé. frt, mely összeg a szerencsétlen hitrokonaink részére kézbesítés végett Nt. Ballagi Mór pesti tanár úrhoz elküldetett."

1861-től kezdve Bede Sámuel állandóan betegeskedik, szolgálatokat már csak ritkán végez, minden az ifjú lelkészre marad. Van dolga bőven, a közéletben is bajok vannak, főleg az ifjúsággal van baj, amit a következő jegyzőkönyv is tanúsít:

"Az egyház előjárói szomorúan tapasztalván, hogy a községbeli nőtlen ifjak-férfiak időn túl, sőt éjjel is fel s alá járnak, miáltal egyrészt a békés polgárok nyugalma meghiúsul, – másrészt pedig miután fájdalmasan kellett tapasztalni a presbitériumnak azt is, hogy eddig a polgárzatban a legkritikább esetek közé tartozó történetek gyalázzák meg mind az egyházat, mind az egész községet, amennyiben az éjjeli kóborlás közben oly tetteket visznek véghez az ifjak, amelyeknek szomorú eredményeit még ők felfogni nem képesek, - megvesztegetik az ártatlan erkölcsöket, gyakran sírig tartó bánatot okoznak a sok esetben nem vigyázó szülőknek, - a presbitérium hivatalos és lelkiismeretbeli kötelességének ismeri, miután a lappangó bajt felfedezte és megtudta, - minden hatalmában álló eszközt felhasználni arra, hogy még több baj és szerencsétlenség ne zavarja meg a népnek erkölcsi életét. Ennél fogva elhatározta, tisztelettel felkéri a világi előjáróságot arra, hogy az éjjel járó ifjakat is, de különösen a naplemente után házokba legényeket fogadó lányos szülőket minden kezükben lévő hatalommal megfenyítsék, s ha önhasznukért nem gondolva, a társaság jól létének fenntartásáért még testileg is megfenyíttessék." (1862. december 7.)

Nem ismerjük az eredményt, sem azt, hogy fenyítették-e meg valakit testileg, csak arról tudunk, hogy Ádám József 1868-ban egy kérdésre válaszolva bizonyosságot tesz arról, hogy a községben szokásban volt oly büntetés, hogy a gyanúsított egyén testileg is büntetett, azonkívül meggyaláztatás végett dobszóval kísérték keresztül a falun. Bede Sámuel 1863-ban nyugdíjba megy, s mint nyugdíjas lelkész temet hébe-hóba. 1869. március 25-én halt meg Baján, ahol gyógyítás céljából volt. A halál oka szívszélhűdés. 28-án temették Baky István csanádi lelkész és utódja, Ádám József szolgálatával. **ÁDÁM JÓZSEF**, mint segédlelkész 1860-ban, mint megválasztott lelkész 1863-ban kezdi meg szeremlei szolgálatát. Több mint egy emberöltőn át, 49 illetve 51 éven át pásztorolta a gyülekezetet. Az ő kora "a boldog békevilág", a ferencjózsefi "szép idők", amikor külső ellenség nem pusztítja, belső háborúk nem dúlják, de belső bajok rágják és emészti a nép erejét. Az egyházi élet rendben és csendben folyik, bár elég gyakran kell tárgyalni az "egymással versengő" és "visszás" házastársak ügyeit...A szeremlei nép elég izgága természetű, amit mutat a Tanítónék" széke körüli perpatvar 1864-ben. A tanítóné asszonyok székére az egyház záras ajtót tétetett, hogy az oda beülő közrendű asszonyokat és lányokat ne legyenek kénytelenek a presbiterek vasárnaponként rendre utasítani, s ezáltal botránnyt okozni. Emiatt először egy presbiter idézett elő botránnyos lármát a templomban, majd a nép állandó botránkozása és zúgása miatt kénytelen volt a presbitérium úgy dönteni, hogy a pléhes ajtót el kell távolítani.

Az 1865. évi egyházmegyei közgyűlés Szeremlére vonatkozó megállapításai:

"A presbitérium 9 tagból áll. Közistentisztelete naponként tartatik. Istentiszteletet kerülő van 1 család. Két vegyes iskolájában két tanító vezetésével van 122 gyermek. Tankötelesek száma 123. A rectornak az ágendások, akiket félévig tanított, fizetni nem akarnak. Meghagytam a presbitereknek, különösen a bírónak, aki egyszersmind presbiter, hogy a rector fizetését executio útján is szedje be. .. Az egyháznak semmi birtoka nincsen. A lelkész használatában van 6 és fél hold, a tanítóknak egyannyi szántóföld. Régi temetője 2, új temetője 4 hold. Minden épülete jó karban van, templom mennyezete építés alatt. Biztosítva 5000 ft. erejéig vannak. Számadása rendben van. Bevétel 2698, kiadás 928 ft, - maradvány 1771 frt. Hegedüs Pál róm.kath. kanász adott az egyháznak 20 forintot."

Az esperesi jelentésben említett templom mennyezet 1865-ben elkészül 1050 frt-ért. 1868-ban épül az egyház magtára a helységháza udvarán. 1870-ben a lelkészlakást építik újjá 2618 frt. költséggel. ... 1875-ben iskola helyiségnek és tanítói lakásnak megveszik a "Pinke féle" házat, s 1884-ben felépül az új iskola és tanítói lakás. Ez az úgynevezett "kis iskola", mely ma is fennáll. 1888-ban torony épül rézzel borítva 1600 frt. költséggel, s mindehhez volt ereje és pénze a gyülekezetnek.

A gyülekezet pedig nem a legjobb adófizető. A restansok, a nem-fizetők ellen majd minden évben kell határozatot hozni, mind a mai napig. Bizonyosságul két jegyzőkönyvet idézünk, az egyiket 1867-ből, a másikat 1879-ből.

"A múlt évi terméketlen időjárás szomorú következményeül fellépett egyházunk pénztárában a követelő szükség." ... "Miótan sokan vannak a gyülekezet tagjai közül, akik az egyházadó befizetéséről hallani sem akarnak, tartsa kötelességének az előljáróság egyenként felszólítani az adóval hátralékosakat a tartozásuk befizetésére, felhasználván a cél elérésére a községi végrehajtót is, akinek napidíja megfizetendő."

Az egyházadófizetéséről még csak annyit, hogy az 1868. január 16-i gyűlés értelmében "65 éves koron túl egyházi adót fizetni senki sem köteles."... Az 1872 december 15-i gyűlés pedig arról intézkedik, hogy

"mivel az ismétlő-iskola kötelesek közül az idősebbek párbér fizetésre vannak szorítva, s emellett a törvény az iskolalátogatásra is kötelezi őket, hogy kettős teher ne legyen rajtuk, határozatot miszerint a gondnok az ő általuk befizetett párbérből fizessen helyettük tandíjat, mely kevesebb mindenkor, mint az általuk fizetett párbér."

1876-ban az eddigi községi temetőt a község átengedi a református egyháznak felekezeti temetőül. ... 1868-ban pedig a községi bíró kéri az egyházi előljáróságot, hogy a temető árokpártján lévő akácfákból engedjen át annyi darabot, amennyi a község megvilágítására felállítandó oszlopoknak szükséges. Íme, a közvilágítás első nyoma Szeremlén! Az 1888-ban ujjá épült torony tetejéről levették a kétféjű sast. Határozatba ment: "hogy távolíttassék el, s mint a régi idők emléke és jelvénye, valamely tisztességes helyre tétessék." Valószínű, hogy a templom építéskor tették fel, mert már 1807-ben említés van róla, hogy a torony tetején lévő sast és csillagot egy szelvész levetette. /1965-ben a Sárospataki Református Múzeumnak ajándékoztuk, mely azt teljesen renováltatta és ma is ott látható./ 1892 május 17-én Szász Károly végez hivatalos püspöki látogatást. Délelőtt tanítást tartott a gyülekezetnek. A templomból kijövén presbiteri gyűlésen hallgatta meg a lelkész beszámolóját a gyülekezet anyagi és erkölcsi helyzetéről. A jelentést majdnem egész terjedelmében idézzük:

"A szeremlei ref. egyház, mely a legutolsó, 1819 évi jun.12-n történt püspöki látogatás alkalmából még a Tolnai ref. egyházmegyéhez tartozott, 1825-ben a Solti ref. em.-hez csatoltatott, fekszik Baja városától déli irányban, éjszak és nyugat felől védve egy 1838-ban épített erős és azóta sokszor magosbított s erősített gát által. A gyülekezet tagjainak száma f. évben 1918, adófizető párszám 601. Az erkölcsi életet illetőleg, mivel az egész község földművelésből, még aránylag kis területen, kellő szorgalmat kellően kifejtteni – elég tisztességesnek, sőt tisztának kell mondanom. A templomot elég buzgón gyakorolják a hívek, nem ritkán fel-felcsillan az ősök által általánosan gyakorolt házi vagy magán istentisztelet sugára is. A szomszédos Bácskából a 60-as évek alatt beszívárgott, de csak kis mértékben a Nazarénusnak nevezett tévelygés, de néhány évi vánszorgás után teljesen elenyészett. Ami szomorúságra adhat okot az érzékeny szívű embernek, az az, hogy az elmúlt 1891. évben vezetett anyakönyvek tanúsága szerint a szülöttek száma 24, - a meghaltaké 45, - úgy hogy e szomorú adat átgondolása azt az ijesztő számítást adja, hogy 100 év múlva ez a hely elnéptelenedik, s templomunkban oly nép zendíti meg a szavát, mely nem a mi népünk."

Mintha próféta lett volna, aki előre meglátta a mai helyzetet. Az őslakosság majd egyharmadára olvadt le, s a meg nem születettek helyét idegenek, bevándorlók foglalták el. De folytassuk a jelentést:

"Törvénytelen összeállások igenis vannak, de az a szám nem nagy, 15-18, ami jelenségnek aggasztó ugyan, de melynek szülő oka részben a nehezen eszközölhető törvényes elválás, részben annak költséges volta és hosszadalmassága, mely miatt a vagyontalanokra nézve csaknem lehetetlenség. Az egyházi szolgálatban állók megbecsültnak. Értelen káromkodások a fentebbi években gyakrabban botrány-koztattak, de a művelődés folytán örömmel tapasztalható, hogy e bűn csökkenőben van. Ami az anyagi viszonyokat illeti, tagadhatatlan, hogy szegények is vannak a gyülekezetben, de koldusunk, – Istené legyen a hála, – nincsen. Világi gazdagok ugyan nincsenek, de mivel az őstől örökölt kevéssel megelégedés szelleme még nem pusztult ki népünkben: tisztességes munka után – beteljesedve szemlélhetjük az evangéliumi igazságot, hogy a kereső megtalálja azt, amit keres. Az egyházi terhek viselésében a gyengébbek, s mondhatjuk: a hanyagabbak el-elmaradoznak, de a nagyobb rész általában számítva teljesíti kötelességét. .. Más felekezetekkel mindenkor békeesség uralkodott a gyülekezet tagjai között, – sőt nem egyszer, hanem több alkalommal, az R.kath. és görögkeleti lelkészek igénybe vették – kivált temetésekénél – szolgálatunkat, s ezt 31 évi szolgálatom alatt soha nem tagadtam meg, s mindig megnyertem az illető lelkészek részéről a köszönetet. Az egyháznak sem a jelenben, sem a múltban ingatlan vagyona nem volt, s most sincs. Lelkészi és tanítói földek vannak ugyan ... ezek növekedést nyertek az 1874. évben Szeremle község és a Kalocsai Érseki Uradalom közt létre jött egyezés következtében, nevezetesen: a lelkésznek kiadott 51 hold 614 öl föld, 1 hold legelő és 330 öl kert. az első tanítónak 25 hold és 368 öl föld, 1 hold legelő és 215 öl kert. a második tanítónak 25 hold és 368 öl föld és 1 hold legelő a harmadiknak 25 hold és 362 öl föld és 1 hold legelő.
Az egyházi adózás módja semmit nem változott. Fizet jelenben is egy pár 1 véka búzát, 1 kis véka – 30 itce – zabot és 25 krajcárt.

E jelentés megtételekor már 57 éves, 19 éve özvegy. Feleségét, Balla Borbálát, Balla István volt dunavecsei tanító-káplán leányát 1873-ban kolera ragadja el. Azóta teljesen magányosan, puritán egyszerűséggel fiának és egyházának élt. A solti egyházmegye alesperese, egyházi közügyekben forgolódo ember, aki folyton építi gyülekezetét. 1900-ban Kiss István és felesége adományából megjavítják a templomtetőt, s a bejárati ajtókat elé szélfogót építenek. Kiss István még egy gyászkoszt is ajándékozott az egyháznak és karbantartására megajánl évi 1 q. búzát is. ... 1901-ben Szabó István és felesége adományoznak 2000 forintot az egyháznak "a templom új flaszterezésére, az ablakok megújítására, az orgona áthangolására és az első padok illetve a padok végeinek átfestésére." A munkákat rendben el is végzik. Ekkor kapja a templom a mai külső és belső kiképzését. A községnek és a gyülekezetnek sokat kell még mostanában is szenvedni a Duna áradásai miatt. 1875-ben az egész Solti egyházmegyét elpusztítja az ár, 1897-ben pedig a Duna árja sok házat összedönt.
1903-ban vas harangállvány készül, Köbling Ferenc bajai mester műve. /tervrajza megvan az irattárban/. Ebben az évben meleg ünneplés keretében emlékeznek meg Biber Ignác rektor 50 évi tanítói működéséről, melyből 32-öt töltött itt. A volt tanítványok nevében Dömötör László jegyző köszöntötte, de elküldte köszöntését Wlasics Gyula kultuszminiszter is. Az egyházmegye nevében Baksay Sándor fő-esperes küldött üdvözlő és köszöntő levelet. /az iskola és tanítókra vonatkozóan bővebbet az Iskola történetében írtam. BL./

1904-ben lemond Ungvári István harangozó, mert az egyház nem tudja teljesíteni fizetés-javítási kérését. Ungvárinak már atyja és nagyatyja is harangozók voltak, 66 éven át szolgálták az egyházat.
1907 óta Ádám József túlnyomó részt fiánál Kölkeden tartózkodik, az ügyeket pedig a fiatal és tetterős segédlelkész, Deák Imre intézi. 1908-ban lemond Biber rector úr, és helyébe Nyerges

Gyula kerül 1909-ben. 1908-ban sok pénzügyi nehézség leküzdése után elkészül az új iskola és rektorlakás Vadász Pál bajai mérnök tervei szerint, Szél Gáspár bátaszéki vállalkozó kivitelezésében.

"Évekig tartó készülődés gyümölcse érett meg benne. Az egyház iránti szeretet és áldozatkészség el nem porladó emléke ez. Csak ilyen áldozatkész lelkesedés alkothat nagy művet. De jegyezzük meg mégis, hogy mi mindnyájan munkálkodó szolgálk valánk, s az Ur volt az, aki előmenetelt adott. Ő volt a jónak mind elkezdője, mind bevégezője. Övé legyen a dicsőség örökkön-örökké."

Így öröközte ezt meg Deák Imre, aki azonban nem sokáig örülhetett a szép munkának. A gyülekezet egy része nem nézte jó szemmel munkálkodását, főleg az ifjúsággal való foglalkozását, sokan pedig a rektorválasztásból kifolyólag haragudtak rá. Feljelentik a püspöknél és kéri sürgős elhelyezését, "...mert nem nézhetjük, hogy ily fiatal és tapasztalatlan segédlelkész önfejűségével a község vallásosságát és nyugalmát felforgassa és megzavarja." ... Az volt a "nagy bűne", hogy Református Ifjúsági Egyesületet szervezett, aminek alapszabályát a belügyminiszter is jóváhagyta. Ennek célja, hogy "a község református felnőtt férfi tagjait vallás erkölcsi és más színvonalas kedélyképző munkásság által egyesítse, tagjaiban a keresztyén öntudat mellett a hazafias érzést ápolja." A cél elérésére otthont alapít, vallásos estéket tart, énekkart szervez, jótékony célú ünnepélyeket rendez, színdarabokat tanít be, s a fiúk és lányok estéknél is próbálnak a parókián. Fel is hozzák ezt ellene a feljelentők. A bölcs püspök /Baksay Sándor/ nem helyezi át, csak kéri, hogy buzgalmát ezután kizárólag a konfirmandusok és ismétlőiskolások hitben és kegyességben való megerősítésére korlátozza. Mégsem marad sokáig itten, hanem elfogadja a majosházi gyülekezet meghívását s annak lelkipásztora lesz. Utódja, Andrassy Kálmán folytatja a megkezdett munkát, s egy lassan kibontakozó missziói munka kapcsán hegedűjével kíséri a halleluja és hozsanna énekeket. Ha Deákot "színész papnak", őt "muzsikus papnak" mondják a maradiak.

1902-ben meghal	Ádám József.	Itt temették el.	Egyszerű fehér sírkövén ez áll	
Ádám	József	református	lelkész	1835.-1912.
Dán.12:3.	A	lélek	él,	találkozunk.

Ádám József utódja **TÓTH BÁLINT**, akit Pestszenterzsébetről hívtak meg, Hódmezővásárhelyen született 1882-ben. A budapesti teológia elvégzése után több helyen segédlelkész, 1911-ben pedig Dunavecscén vallásoktató lelkész. Itt nőszül meg, feleségül vette Jávor János, később volt sellyei lelkész húgát, Jávor Katalint. Szeremlei munkássága kezdetén javítják a lelkészlakást, új kerítést csináltatnak. Istálló építését is tervezik, de az csak 1924-ben készül el. A költségek fedezésére Egyházi Fenntartó Alapot hoznak létre, a felvesznek 7000 korona kölcsönt, s a hívekre páronként 3 korona és az állami egyenes adó 7 %-át vetik ki hozzájárulásként. Időben történt mindez, mert a következő évben kitör a világháború, mely lehetetlenné tesz minden építkezést. A háború elszólítja a férfi lakosság jórészét, bevonul Nyerges rektor is, akit a lelkipásztor helyettesít, míg őt magát is be nem hívják katonai szolgálatra, tábori lelkésznek. 1916. aug. 16-án két kisebb harangunkat is elviszik hadicélokra, hiába gyűjtenek az asszonyok a harangok súlyának megfelelő mennyiségű réz tárgyakat, hogy a harangokat megváltsák. Az átadás szép kis ünnepség keretében történik, mely díszes formában van megörökítve az 1916. évi jegyzőkönyvben. A harangok oda is vesznek.

1917-ben a reformáció 400 éves évfordulóján az egyház 100 forintos alapítványt tesz egy egyetemes református nyomdavállalat létrehozására. Október 31-én a presbitérium díszgyűlést tart, melyen a lelkész felolvassa a Konvent által kiadott Emlékiratot. A gyűlés kimondja, hogy az Egyházi Önfenntartási Alapot Reformációi Emlék Alapra változtatja és gyűjtést indít annak növelésére. ... Ugyanebben az évben volt a Zrínyi hajó katasztrófája, s az abból való megmenekülés emlékére Külüs Istvánné hálából egy plüss bársony szószerkterítőt ajándékoz az egyháznak. 1918-ban Ézsi János és leánya hagyományoznak 15.000 koronát, 5 ezret orgonára, ötöt harangokra és 3 ezret más egyházi célra. Az adományokat és az adományozókat az egyház "Aranykönyv"-e örökíti meg. A háborút elvesztették, Szeremléről "hósi halált halt" 67 férfi. A Bácskát s vele Szeremlét is a szerbek szállták meg 1918-ban, s csak 1921-ben vonultak ki. Az egyházi Alapok

elértéktelenedtek, s az izgatott időkben megromlik gyülekezet és a lelkipásztor közötti jó viszony, s évek kellene, hogy újra megtalálják és megértsék egymást. A gyülekezet adakozó kedve azonban nem szűnt meg. A háborúban elveszett két kisebb harang helyett újat öntettek 1921-ben. Az egyiket, a középsőt a gyülekezet adományából a szerbek kivonulásának emlékére, a kisebbiket Kőrösi Sándor és családja adományozta. A középső 350, a kicsi 250 kiló súlyú, s mindkettőt Boditsi Antal bajai mester öntötte. 1923-ban Nagy Kaszap József nyugalomba vonulása után Magdika Mihály lesz a második tanító, aki már ebben az évben énekkart szervez, és sok egyházi és világi ünnepélyen szerepelnek. Az 1934. évi bajai körzeti dalosversenyen dicséző oklevelet és zászlót nyernek teljesítményükkel.

Ravasz László püspök 1924-ben látogatja meg a délvidéki gyülekezeteket, így Szeremlét is. A Dunamelléki Egyházkerület Közlönye így számol be róla:

“Szeremle jó módú népe a világiakba merül. Lukács 12:16 és köv. verseinek az evangéliumi gazdagról szóló példázattal inti a püspök a híveket, miként kell szóba állni lelkünkkel, hogy Jézus szívének megnyerése lehessen főtörekvés...”

Minthogy a püspök kérte, hogy a látogatás csak egyházi keretek között és minden ünnepség nélkül történjék, nincs is semmilyen ünneplés. A presbitéri gyűlésen az egyke veszedelméről beszél a püspök, mely miatt Szeremle reformátussága egyre fogy. Sajnos a komoly és szép szavak mit sem változtatnak a helyzeten. A Deák Imre szervezte Református Ifjúsági Egyesület, melynek célja a valláserkölcsi élet fokozása lett volna, 1927-ben korlátolt italmérési engedélyt kér és kap is. Ez később állandó bajok forrásává lett. Egy 1930. évi presbitéri jegyzőkönyv szerint olyan elszomorító jelenségek vannak, hogy ott záróra után is, sokszor még éjfél után is kiszolgáltatnak szeszes italokat, sőt hazárd kártyajáték is folyik, A presbitérium, mint felügyelő hatósága, felhívja a vezetőséget a bajok orvoslására, mit ha nem tennének meg, kénytelen az Egylet felosztatására lépéseket tenni. Erre 1933-ban az Ifjúsági Egylet beolvad, illetve átalakul Református Olvasókörre, de ezzel is állandóan hadakozni kell, mert csak szegényére van a református névnek. Még egyházmegyei bíróság elé is kerül az ügy, de végleges pontot csak 1944 tesz a dolgok végére, amikor az Olvasókör megszűnik. Ha az Ifjúsági Egyesület le is tért arról a nemes útról, amely a község felnőtt lakosságának valláserkölcsi nevelését szolgálta volna, a valláserkölcsi törekvések, mondhatjuk így: belmissziói hatások más úton-módon hatnak és érvényesülnek a gyülekezetben. Először bethániás hatásra jönnek létre házi istentiszteletek, gyermekekkel való foglalkozás (vasárnapi iskola), komoly, egy életre szóló megtérések, melyeket az egyház, a lelkipásztor eleinte gyanakvóan néz, de később ezek lesznek alapjai az egyház “hivatalos” missziói munkájának: KIE, Leánykör, Asszonykör. Ennek a Szeremlén megindult ébredésnek köszönhető Kiss Sándor diakónus munkája, aki gyermekkori hatások után a katonaságnál kapott “határozott elhívást Isten szolgálatára.” A hívő lelkek és az egyház segítségével elvégezte a diakónus-képzőt, s évekig szolgált mint diakónus több gyülekezetben. Tóth Bálint lelkipásztor nem elégszik meg a szokásos egyházi munkákkal. Látja pusztuló népet és nem csak szavakkal, tettekkel is szeretne segíteni rajta. Foglalkozik a telepítés gondolatával, hogy az elnéptelenedő házakat új, életerős reformátussággal népesítse be. A lakosság jó munkaerőt, olyan félig-meddig cselédformát is remél bennük, de tudtukkal csak egy vagy két család telepedett be akkor, s majd a 40-es években érkeznek 4-5 család Erdélyből. Ugyancsak a népesség csökkenésének ellensúlyozására egy Árvaház létesítésének gondolata is felvetődik, hogy a gyermektelen családok többet örökbe fogadjanak, itt megtelepedjenek és felfrissítsék a gyülekezetet. A már említett Kiss Sándor és hívő lelkű édesanyja 1931-ben felajánlja házáat az egyháznak vagy a Szeretet Szövetségnek árvaház céljaira. Cserébe azt kéri, hogy az idős özvegyasszony haláláig ellátást és egy állandó szobát kapjon benne. Létre jön a megegyezés a Szeretet Szövetséggel, és 1938-ban megnyílik az ERZSÉBET ÁRVAHÁZ. Az egyház rákölt az átalakításra 1860 pengőt, a Szeretet Szövetség benépesítette, és pl. 1940-ben 16 gyermek és egy árvaanya talált benne otthont. Az árvaház növendékei növelték a református iskola egyre fogyó tanulóinak számát is. A fogyás már olyan mérvű volt, hogy a második tanítói állás megszűnésével is fenyegetett. Sajnos az árvaház működését anyagi gondok nehezítették, sem a lakosság áldozatkészsége, sem a környező gyülekezetek segítsége nem volt olyan mérvű, mint amilyenre az induláskor számítottak. De azért működött és fennállt egész a háború befejezéséig. A gyermekek közül valóban fogadtak örökbe többeket is.

Minthogy az egyház kezdeményezései nem voltak elegendők az "egyke" pusztítását ellensúlyozni, 1938-ban az egyházi és világi előljárási memorandumban fordul az ország miniszterelnökéhez az egyke miatt egyre fogyó község érdekében. Íme a memorandum első mondata:

"Alulírottak, mint községünknek, ennek az ősrégi, szín magyar községnek egyházi és világi előljárási, pusztuló fajunk és népünk életének és sorsának Isten által rendelt őrtállói, azoknak a megdöbbentő jelenségeknek szemlélői, amelyek a halál harang gyászos kongásával hirdetik a sárközi eredetű, gyönyörű magyar fajunknak feltartozhatatlan és – ha segítség nem jön – egy-két évtized alatt bekövetkező kihalását; népünkért való felelősségünknek tudatában, a valóság és helyzet feltárásával, tehetetlenségünk férfias beismerésével, egy utolsó kísérletet teszünk népünk megmentése érdekében, amikor Nagyméltóságodhoz fordulunk segélykérő szavainkkal."

A memorandumot Tóth Béla református lelkész, Wetzstein Ádám római katolikus lelkész, Ézsi Albert bírósági írnok, dr. Hárs Emil községi orvos és Nyáry Béla főjegyző írták alá. Úgy látszik a memorandum pusztába kiáltó szó maradt. Mintegy 90 éve indult el ez a veszedelem. Egész pontosan 1845-ben áll be valami irtózatosszerű törés az eddig szaporodó község életében. Már az 1892. évi püspöklátogatáskor szomorú képet fest Ádám József lelkész a fogyó gyülekezetről. Tóth Béla elkészíti a község szomorú népmozgalmi statisztikáját, melyet minden változtatás nélkül itt közlünk:

Szeremle község népmozgalmi adatai 1801-1937

Év	Születés	Halál	Növ.	fogy.	%-ban	lélekszám
1801-1810	575	452	123	-	8,5	1564
1811-1820	670	379	291	-	18,6	1855
1821-1830	574	506	68	-	3,6	1923
1831-1840	604	484	120	-	6,5	2043
1841-1845	343	229	114	-	5,5	2157
			716	Az átlag	szap. 9,4%	
1846-1850	272	349		77	-3,5	2080
1851-1860	581	555	26		1,2	2106
1861-1870	453	499		46	-2,1	2060
1871-1880	548	578		30	-1,4	1995
1881-1890	365	452		87	-4,3	1867
1891-1900	322	406		84	-4,5	1695
1901-1910	385	490		105	-4,9	2061
1911-1920	270	406		136	-6,6	1709
1921-1930	352	390		38	-2,2	1913
1931-1937	201	245		44	-3,2	1869

Megjegyzések: (még mindig Tóth B. szavai) 1801-től 1900-ig csak a ref. lakosság adatai vannak feljegyezve, mert a róm.kath. és más vallásúak születési adatai – mivel Szeremle nem volt ek. plébánia – nem álltak rendelkezésünkre. Természetesen a halálozási adatok sem.

1901-1937 közt a hivatalos népszámlálási adatok vannak feldolgozva, ezért ugrik pl. a lakosság száma 1900 után 1695-ről 2061-re. ... 1931-1937-ben a természetes fogyás levonása után állapítottuk meg a lélekszámot. 1869-től 1900-ig a reformátusoknál, – eltekintve attól, hogy a term. fogyás alapján mennyi lett volna a kimutatható lélekszám, –

mindig a hivatalos népszámlálási adatok vannak feltüntetve. Az 1930. évi hirtelen emelkedést a 249 bevándorlás növelte.

Ennyi a Tóth Bálint statisztikája, mely valóban megdöbbentő az egész községre nézve is, hát még a református egyházra nézve! A fentiekhez két megjegyzést fűzünk: / BL. / Az egyik: az 1930. évnél említett "bevándorlás" valószínűleg 10-12 év alatt történt, s csak most tudatosítják. A környező falvakból jöttek főleg svábok, és a tanyákon élő cselédség, s ezek majdnem mind katolikusok voltak. A másik megjegyzés: az 1901-es adat feltehető magyarázata, hogy az egyház csak a faluban élő reformátusokat tartotta nyilván, a népszámlálás pedig a Szeremléhez tartozó területeken élő reformátusokat is. (Alsópörböly, Réti puszta stb.) Még egy kicsit folytatjuk Tóth Bálint adatait és következtetéseit, melyek kétségtelenné teszik, hogy a lakosság fogyása leginkább minket, reformátusokat érint:

A lakosság 1851-ben	ref.	rk.	más	össz.
Fényes geográfiája szerint	2213	32	36	2281
Az 1910-es népszámlálás szerint	1156	710	40	1913

Tehát a reformátusság fogyott 1055-tel, a katolikusság szaporodott 678 lélekkel. Igaz, hogy ez nem természetes szaporodás, hanem beköltözés útján történt. Vagy nézzünk egy másik kimutatást:

	össz. szül.	ref szül.	más szül.	össz. halálozás	ref. halálozás
1901-10	385	212	173	490	392
1911-20	270	159	111	406	328
1921-30	352	177	175	390	322

Ez azt jelenti, hogy 30 év alatt az összlakosság 279-el fogyott, de ezen belül a reformátusság 494-el, a más vallásúak száma 215-tel nőtt.

Eddig idéztük Tóth Bálintot magyarázatként arra, hogy milyen és mennyi emésztődés között kereste az utat a bajok gyógyítására, de legalább is enyhítésére. A szava kiáltó szó a pusztába a gyülekezetben is, máshol is. Folytassuk ezek után az egyház történetét, ha csak krónikás modorban is. 1941-ben a Délvidék visszatérése után történelmi, közlekedési és más okokra hivatkozva Szeremle kéri a Délvidéki Református Egyházmegyéhez való csatolást, amire Bajával és Érsekcsanáddal együtt engedélyt is kap, hogy azután 1945-ben megint vissza kelljen térniök a Solti egyházmegyéhez. Az a nagy változás, amit 1945 jelent népünk életében csak lassan és akkor is inkább fájoan érinti az egyház életét. A régi világ teljes összeomlásában még nem látszik világosan az új ígérete, s különösen nem látják azok, akiknek minden bizodalmuk a föld, s a régi társadalmi rend volt. A jegyzőkönyveket állandóan anyagi panaszok, díjlevél értékelések töltik meg. ... Van azonban biztató jelenség is, mint pl.: a szeremlei cserkészcsapat az egyház oltalmát kéri, - vagy hogy 1947-ben készülnek és meg is tartják a templomépítés 150 éves évfordulóját. Ez alkalmából Szeremlén tartják a körzeti presbiteri konferenciát. Az új időkben új gondnok, agilis fiatalember kerül segítőtársul a lelkipásztor mellé Ungvári Lajos személyében. Őt váltja fel 1948-ban Szombati Károly. Ebben az évben történik meg az iskolák államosítása. Fájó szívvel, de az idők szavát megértve vált meg az egyház iskolájától, melynek fenntartása úgy is szinte elviselhetetlen teher volt vállain. Ez nemcsak Szeremlére, de országosan is igaz! Tóth Bálint megfáradva a küzdelmekben, nyugdíjazását kéri, amit el is fogadnak. 1948. október

10-én búcsúzik a gyülekezettől, s kéri, hogy 36 esztendei szolgálat után ne ébredjenek rossz emlékek egymás iránt. A presbiteri jegyzőkönyv szerint

“Isten dicsőségének hirdetésével teszi le az építő eszközöket, melyeknek forgatásában öregedő keze már elfáradt. A pr. tagjai meleg érzésekkel fogadják öreg lelkipásztoruk szavait. Külön-külön őszinte, keresetlen szavakkal kívánják búcsúzó lelkipásztoruk életére az Úr Isten gazdag áldását.”

Egy darabig még volt egy szobája az Öreg utcában, bár tulajdonképpen már Vaskútra költöztek vejéhez, Vietorisz Lajos ottani lelkészéhez. 1951-ben hal meg tüdőrákban. Ideiglenesen Vaskúton temették el, majd 1957-ben a dunavecsei temetőben helyezték el örök nyugalomra a Jávor család sírboltjába. Három élő gyermeke van: Béla nyugalmazott rajztanár, kinek lelkési végzettsége is van, s alkalomadtán szolgál is, –Kálmán, aki lelkipásztor az USA-ban / Niles, Ohio /, - és Ilona, aki Kanadában él, mint Vietorisz Lajos ottani lelkész felesége. Összefoglalásul fiának, Kálmánnak emlékezése édesapjáról: " ...Édesapánk példája, az Úrért, a népért és az ő egyházáért való idealista és önfeláldozó szolgálata, a magát odaadó szeretete volt az az ihletés, ami végeredményében mind a hármónkat – gyermekeiket – a lelki szolgálataira vitt.”

VI. A legújabb kor

Nem tudatosan választottuk 1948-at a legújabb kor kezdeti évül, szinte csupán csak Tóth Bálint távozása volt annak a magyarázata. Mégis úgy érzem, valóban és igazán ekkor kezdődik nemcsak a szeremlei egyház, hanem egész egyházunk számára a “legújabb kor”. A második világháború befejezésével, amikor összeomlott egész eddigi világunk: nemzeti, egyházi, társadalmi berendezésünk, nem indult rögtön az új élet egyházunkban. A kezdeti kábultság után eszmélkedés, útkeresés jellemezte életünket, s a visszahúzó és előre mutató erők szinte még mintha egyensúlyban lettek volna. Kellott 3 év, hogy egyházunk megtalálja az egyetlen helyes utat, a “keskeny utat”, mely az élet felé vezet. Egyházunk ebben az évben köti meg Egyezményét a magyar állammal, mely biztosítja a vallás szabad gyakorlását, az életlehetőséget az új, a szocialista Magyarországon. Most harcok nélkül, békésen, teljes erővel végezheti az egyház a maga feladatát: a lelkek mentését, az élet teljesebbé tételét, Isten országának építését. Mindebben nem akadályt, hanem támogatást kap az államtól, törvényeiben is, pénzbeli ügyeiben is. Tóth Bálint nyugdíjazása után a lelkési állás több mint egy évig nincs betöltve. A presbitérium nem akarja aláírni a régi díjlevelet, minden áron csökkenteni akarja a lelkipásztori javadalmat. Csak az esperes határozott fellépésére, – hogy 7 kiló vaj és 7 kiló méz miatt nem veszik magukra azt a szégyent, hogy egy ilyen jónak ismert gyülekezet ne kapjon lelkipásztort, – vállalják nagy nehezen és akkor is az egyházközségi közgyűlésre hárítják a felelősséget. Ezekben az időkben Pap Béla, majd Kóczán Mór nyugdíjas lelkész szolgálnak itten helyettes lelkési minőségben.

A díjlevél harc után lelkészválasztási harc kezdődik, mely valósággal feldúlja és megosztja gyülekezetet. Végül is megválasztják és beiktatják az új lelkipásztort, **dr. BALOGH LÁSZLÓ**-t, akit Garáról hív meg a gyülekezet. Nagy munkabírású, tette kész fiatalember, aki a garai telepes gyülekezet szervezésével és pásztorolásával bizonyítja képességeit. (Szül. 1917-ben a Pest megyei Bugyin. A pesti Teológián végez, egy évig csere-diákként Németországban tanul. Több helyen segédlelkész, majd – mint mondtuk – Garán lesz missziói lelkész.) Szeremlei munkásságának kezdete szerencsésen egybeesik a második világháború utáni “ébredési hullámmal”, melynek ő is lelkes munkása. Rövidesen szűknek bizonyul a bibliaórák helyisége, s új tanácstermet, nagyobb befogadó képességűt alakítanak ki a volt irodából és az istálló egyik feléből. A tanácsterembe is, a templomba is bevezetik a villanyt, hogy esti összejövetelekre is alkalmas legyen. Mozgalmassá válik a gyülekezet élete, összejövetelek, evangélizációk teszik élénkebbé, áldottabbakká. Szép diakóniai munkát végeznek, más gyülekezetet is segítenek. Helyi diakónia is van. 1950-ben az egyház felajánlja megmaradt földjeit az államnak, s csak 1500 öl háztáji ingatlan és egy 300 öles “akó” marad meg a belterületen. Ebben az évben lemond Sárosy József a kántori állásról, akinek helyére Sütő Gyulát választják meg, aki inkább missziói buzgalomból és szolgálatvágýból vállalja a munkát. Fizetése mindössze egy lakószoba, fél öl fa, 5 q. szén és havi 200 Ft, no meg a gyülekezet tagjaitól összegyűjtött élelem. Nem is marad sokáig,

megnősül, és Dunaújvárosban helyezkedik el. A kántori szolgálatot most a lelkipásztor felesége és Dömötör Ilona látja el önként és díjtalanul. DÖMÖTÖR Ilona az egyházi körökben ismert költőnő, már évek óta végez missziói munkát a gyülekezetben, különösen a gyermekek között. Verses kötetei: Lélek szerint, Behavazott kert, Sirályszárnnyakon, Visszasüt a nap. 1953-ban az egyik januári presbiteri gyűlésen a lelkipásztor szomorúan állapítja meg, hogy "mintegy 90 család és kb. 200 azoknak a lelkeknek száma, akik nem fizetnek egyházfenntartói járulékot." Ez mutatja, hogy hiábavaló volt minden igyekezete, a választás által okozott haragot nem sikerült a szívekből kioltania. Még ebben az évben alkalma nyílik csere útján a nagy kunszent-miklósi gyülekezetbe kerülni, azonban a gyülekezet kérésére kijelenti, hogy látva a 4 év alatt elért szép eredményeket és a gyülekezet ragaszkodását, nem kíván Kunszentmiklóstra menni. / presbiteri jkv. 1953. nov. 8. / 1955-ben azután mégis elfogadja az uszódi gyülekezet meghívását, s új helyét októberben el is foglalja.

Utódja **BALOGH LAJOS**, aki nem vérszerinti, csak névszerinti rokona elődjének. Előzőleg 18 évig Dunavecscén volt vallásoktató lelkész, s akit 1955 okt. 23-án választott meg "egyhangúan" a presbitereken kívül 6 férfiból és 36 nőből álló gyülekezet. Alig pár hónapi itt tartózkodás után 1956 márciusában a fenyegető árvíz miatt kitelepítik az egész falut. A lakosságot a környező falvak és Baja fogadják be. Igaz, mindössze két hétről volt szó, de az azzal járó izgalmak és bajok nehezítik az új lelkipásztor szolgálatát. Hozzájárul ehhez a gyülekezet közönye, más részének meg sértődöttsége, akiket bánt Balogh László elmenetele. Idővel elülnek a háborgó kedélyek, s a gyülekezeti élet zavartalanná válik. Van a szeremleiekben egyházszeretet és áldozatkészség, amit az is bizonyít, hogy az árvízi kitelepítés után, még akkor nyáron, tatarozzák, meszelik a templomot, s az asszonyok buzgóságából fehér rece úrasztali és szószéki terítő készül, hogy emlékeztessen az árvízben megmutatott isteni kegyelemre. A következő évben szeremlei szőttes készlettel gazdagodik és szépül a templom. Megjavítják az orgonát, kicserélik a templom szőnyegeit, majd később újra rendezik, és barátságosabbá teszik a tanácstermet. (Mindez külön lapon Tizenegy év története címen fel van sorolva részletesen is. Be van ragasztva az egyház Aranykönyvébe!) 1964-ben meghal agyvérzés következtében Szombati Károly gondnok, aki nagy hűséggel 16 éven töltötte be ezt a tiszteletet. Utódja Sánta Kálmán, akinek vezetésével új kerítés készül a templomkert és a parókia templom felőli részén. 1965-ben a Duna hónapokig tartó rendkívül magas vízállása miatt, a beszivárgás következtében a faluban sok ház összedül, de az egyház életében folytatódik az építkezés. A parókiára házi vízellátó berendezést szerelnek be mintegy 14.000 forint értékben. Ebben az évben emlékezik meg a gyülekezet a lelkipásztor itteni 10 éves szolgálatáról, s ajándékozza meg öt szép új selyem paláttal. A megemlékezés csendben, "házi keretek" között történik. Több mint 170 éves templomunkat állandóan renoválgatni kell, hol a tetőt, hol a tornyot. 1966-67-ben javítjuk és tisztítjuk a torony rézborítását, a parókiát kívül-belül rendbe hozzuk mintegy 40.000 Ft. költséggel. A gyülekezet tagjai átlag 100-100 forinttal járulnak hozzá, de van 1000 forintos adomány is. A dunavecsei gyülekezet 2000, az egyházmegye gyülekezeti 5700 Ft. perselypénzzel segítenek. A torony munkálatait Beckhauser Antal bajai mester végezte, élelmezéséről a gyülekezet gondoskodott. 1968 ápr. 25 és 26-án a Bácskiskunsági egyházmegye közgyűlését és Bizottságainak ülését látta vendégül a gyülekezet, magyaros vendégszeretettel, mindenki megelégedésére. 1969-ben egy buzgó egyháztag: özv. Orján Istvánné 3 és fél holdat hagy az egyházra, melyet a tsz. megváltott 4826 forintért. Az összeget a harangok villamosításakor használtuk fel a gyülekezettől begyűlt 24 ezer forinttal együtt. Ezt a munkát 1970/71-ben Horváth György bajai, Burány Lajos és Orján János helybeli mesterek végezték 27.000 forintért. Sor került az orgona villamosítására is (villamos-fűjtetés). Ez évben lemond Sánta Kálmán gondnok, akinek helyébe Kiss Zoltánt választják meg. Az ő idejében új székek kerülnek a tanácsterembe is, a lelkészi irodába is. Az asszonyok a tanácsterembe új gyönyörű szőttest készítenek, a konfirmandusok pedig csillárt adományoznak. 1973-ban megemlékezünk az áttelepülés 200 éves fordulójáról, amikor ígét hirdet dr. Balogh László esperes épp arról a textusról, amelyről az akkori templom felavatásakor beszélt Vetsei István prédikátor. (Zsolt. 84:2) "Mily szerelmetesek a te hajlékaid". Hogy teljesebb legyen a kép a gyülekezet életéről, idézünk a lelkipásztor szokásos évi összefoglalásából:

“Ma mindössze 650 református található az egykor szín református Szeremlén. Ennyi is csak papíron van, mert olyanokat is ide számítunk, – akik mintegy harmincan – meg is mondják, hogy ők nem egyháztalagok. Van aztán mintegy 70 személy – a családtagokkal egyben – akik az egyház terheinek hordozásában nem vesznek részt, de az egyház szertartásait igénybe veszik. (kereszteltetnek, temetést kérnek) Bizony az a helyzet, hogy mindössze 550 reformátusról lehet beszélni a csecsemőkkel és a nagyon öregekkel együtt. Ebből rendszeresen templomba jár 60-70 lélek, 90 %-ban nők, és ilyen arányban az idősebbek. Nagy ünnepek első napján 200-250 ember van a templomban. Az úrvacsorázók száma még rosszabb. Úrvacsorával élt 161 férfi, 367 nő, összesen 528. És ez nem 528 embert jelent, hisz a legtöbbször ugyanazok úrvacsoráznak 5-6 alkalommal. Végeredményben 40-50 férfi és 150-160 nő az, aki szerelmi kifejezéssel a “Jóval él”. Anyagi vonatkozásban valamivel jobb a helyzet. Az 550 lélekből megajánlást fizet kb. 420 személy. Megajánlást fizetnek a 16 évet betöltött konfirmáltak, sőt több szülő fizet konfirmált gyermek után is, függetlenül életkorától. Évi 100 Ft. megajánlást fizettek 128-an, 70-80 Ft-ot 172-en, 50 illetve 40 forintot fizetett mintegy ötven-ötven ember. Külön öröm a számunkra, hogy még nem vezett ki az Isten dicsőségére való (névtelen!) adakozás kegyes szokása sem, az elmúlt évben 18-a, adakoztak ilyen címen, főleg úrvacsoraszertés előtt. Volt, aki minden úrvacsora alkalmával adott 50-100 forintot, volt, aki csak egy-egy alkalommal. Az adakozás összege 2800 forint ilyen címen. Örömmel kell beszámolni arról is, hogy a gyülekezet kivette részét a mások megsegítéséből is. Megtartottuk a diakóniai hetet, amikor is természetben 1700 Ft értékű adomány – 40 kg száraz tészta, ruhaneműek – és 1400 forint készpénz gyűlt be. Volt legátusunk is, aki útján 900 forintot juttatunk a lelkészképzés céljaira. Jutott az 'Afrika misszió'-nak is, s így elmondhatjuk: nemcsak magunknak éltünk. Sajnos helyi diakóniánk nincs, csak egyetlen elesett családot támogattunk ruhaneműekkel. Magunknak is voltak kiadásaink. Rendbe hozattuk a tanácsterem külsejét és a parókia tetejét 4000 forint költséggel. Meg kellett javíttatnunk a villámcsapás következtében kiegészített harangjaink motorjait. Ez is 4000 forintba került. Nem volna teljes s jelentés, ha nem szólnánk a hitoktatásról. 16 gyermek illetve azok szülei kérték, hogy hitoktatásban részesüljenek. Dicséretes dolog ez, de kérem a szülőket, hogy hozzák gyermekeiket a templomba is, a kisebbeket meg a vasárnapi iskolába, ahol oly sok éneket és bibliai történetet tanulnak gyermekeink. Az idén is szép kis ünnepéssel kedveskedtek nekünk. Köszönjük mindnyájunk nevében Orbán Zsuzsikának és a lelkipásztor feleségének, akik a gyermekekkel foglalkoztak. Konfirmáció is lesz az idén. 3 fiú és 6 lány jár előkészítésre, akik már a múlt évben is jártak. Minden konfirmandusnál tartunk egyszer házi istentiszteletet, ahol igen szép számmal vesznek részt kicsinyek és nagyok egyaránt. A gyülekezeti élethez tartozik az iratterjesztés. 1973-ban elkelt 2 teljes biblia és 10 Újszövetség, 7 képes biblia, 12 énekeskönyv és 5 imádságos könyv, több más irat és fali mondás. Beleszámítva a 70 Kálvin kalendáriumot is, mintegy 4000 forint értékéről van szó. Ezek után jöjjön a statisztika: Született 6 fiú, 4 lány összesen 12 Meghalt 10 férfi és 8 nő összesen 18 Esküvő volt 1 tiszta és 3 vegyes pár. Hozzánk nem tért senki, s tudtunkkal kitérés sem volt. Megajánlásból befolyt 33.000, perselypénzből 15.000, adományokból 7.500 forint.

Íme egy esztendő története. Nem valami fényes és egyáltalán nem dicsekedni való eredmények, de mi ezért is hálásak vagyunk Istennek. Ilyen kicsiségekből tevődik össze az egyház élete.

1974-ben új gondnok áll a lelkipásztor mellé Tomcsányi Lajos személyében. A lelkipásztor többször gyengélkedik, a hallása egyre jobban romlik, s egyre többet gondol arra, hogy fiatalabb

embernek adja át a helyét. Beadja nyugdíj iránti kérelmét, s 1974. június 1-vel nyugdíjba is helyezik. Minthogy a lelkészválasztás egy kissé húzódik – nem igen törekszenek Szeremle után az ifjú pásztorok – 3 hónapig mint helyettes szolgál. Augusztus 11-én köszön el a gyülekezettől, melyben 19 éven át szolgált. Az elbúcsúzáson részt vettek a bajai lelkészök tagjai is, kiket a gyülekezet megvendégelt.

Utódja **BALOGH DÁNIEL**, aki aug. 28-án kezdi meg szolgálatát. Róla annyit mondjunk el, hogy sem Balogh Lajosnak, sem dr. Balogh Lászlónak nem rokona. Balogh Dániel négy évi szolgálat után nyugdíjba megy, őt **ABLONCZY GÁBOR** követi, akinek a felesége is lelkész.